

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V
NITRE**

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

**REGIONÁLNA NEZAMESTNANOSŤ
VS.**

REGIONÁLNY TRH PRÁCE

Diplomová práca

Študijný program:	Ekonomika podniku
Študijný odbor:	3316 Ekonomika a manažment podniku
Školiace pracovisko:	Katedra spoločenských vied
Školiteľ:	Danka Moravčíková, Mgr. Ing.

Nitra 2010

Ján Kaminský, Bc.

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Ján Kaminský vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Regionálna nezamestnanosť vs. regionálny trh práce“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 15. marca 2010

Ján Kaminský

Pod'akovanie

Touto cestou chcem vysloviť úprimné pod'akovanie vedúcemu diplomovej práce Mgr. Ing. Danke Moravčíkovej za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovávaní diplomovej práce. Zároveň chcem pod'akovať aj Bc. Júlii Jelenákovej za pomoc, poskytnutie študijných materiálov a udržiavanie pracovnej morálky pri tvorbe tejto práce.

Abstrakt

Nezamestnanosť je jedným z hlavných makroekonomických problémov týkajúcich sa nielen Slovenska, ale aj ostatných krajín sveta, ktorý má obrovský ekonomický vplyv na krajiny ako celky, ale aj sociálno-ekonomický vplyv na jednotlivcov, či územné spoločenstvá. Príčinou vzniku nezamestnanosti na Slovensku bola transformácia Slovenskej ekonomiky na trhovú, v ktorej je nezamestnanosť prirodzenou a neoddeliteľnou súčasťou.

V prvej časti tejto diplomovej práce sa nachádza vymedzenie pojmu nezamestnanosť ako z ekonomického, tak aj zo sociálneho hľadiska. Zameriavam sa hlavne na jej príčiny, prejavy a dopady na krajinu, regióny i na jednotlivca. V ďalšej časti je popísaný vývoj trhu práce Slovenskej republiky v transformačnom období, regionálna situácia a regionálne disparity. V závere kapitoly venujem pozornosť kľúčovým disparitám a hlavným faktorom rozvoja Košického kraja.

Analytická časť práce pozostáva z troch častí. V prvej je venovaná pozornosť charakteristike Košického kraja, jeho SWOT analýze a kľúčovým disparitám v oblasti ľudských zdrojov medzi okresmi v rámci kraja. Druhá časť sa venuje problematike nezamestnanosti v kraji, jej štruktúre podľa dĺžky doby nezamestnanosti a jej vývoju podľa ďalších vybraných kritérií. Tretia časť je zameraná na vývoj a štruktúru trhu práce, ktoré sú zhodnotené prostredníctvom informácií získaných z vybraných médií.

Na záver prinášam zhrnutie doterajších poznatkov a skúseností s danou problematikou a snažím sa zdôrazniť podľa môjho názoru vhodné riešenia pre zastavenie rastu nezamestnanosti a jej minimalizáciu. Za účinné opatrenia možno považovať národné projekty realizované v rámci kohéznej politiky EÚ, ktoré pomáhajú prekonať problémy disparity území aj prostredníctvom finančných prostriedkov z fondov EÚ, prijatie proti krízovým opatrení na zmiernenie dopadov krízy a úpravu existujúcich legislatívnych nástrojov.

Kľúčové slová: nezamestnanosť, disparita, trh práce, Košický kraj

Abstrakt

Die Arbeitslosigkeit ist eines der wichtigsten makroökonomischen Probleme der Slowakei und anderer Länder in der Welt, die nicht nur eine enorme wirtschaftliche Auswirkung auf das Land als Ganzes hat, sondern auch sozio-ökonomischen Auswirkungen auf die Individuen oder Gemeinschaften, in denen sie auftreten. Die Ursache der Arbeitslosigkeit in der Slowakei war die Umwandlung der slowakischen Wirtschaft zur Marktwirtschaft, in der Arbeitslosigkeit ein natürlicher und integraler Bestandteil ist.

Im ersten Teil dieser Arbeit befindet sich die Definition der Arbeitslosigkeit wie im wirtschaftlichem so auch im sozialem Aspekt. Ich konzentriere mich hauptsächlich auf die Ursachen, Erscheinungsformen und Auswirkungen auf das Land und auf das Individuum. Im nächsten Abschnitt beschreibe ich die Entwicklung des Arbeitsmarktes der Slowakischen Republik in der Übergangszeit, die regionale Situation und die regionalen Unterschiede. Abschließend achte ich auf die haupt Unterschiede und wichtigen Faktoren in der Entwicklung der Region Kosice.

Der analytische Teil besteht aus drei Teilen. In der Ersten achte Ich auf die Merkmale der Region Kosice, der SWOT-Analyse und die wichtigsten Unterschiede in der menschlichen Ressourcen zwischen den Bezirken in der Region. Der zweite Teil befasst sich mit dem Problem der Arbeitslosigkeit in der Region, ihrer Aufteilung nach der Dauer der Arbeitslosigkeit und ihrer Entwicklung nach ausgewählten Kriterien. Der dritte Abschnitt konzentriert sich auf die Entwicklung und Struktur des Arbeitsmarktes, die durch Informationen aus ausgewählten Medien gesammelt und ausgewertet wurden

Abschließend fasse Ich das vorhandene Wissen und die Erfahrung mit dem Thema zusammen und versuche, aus meiner Sicht geeignete Lösungen für das Aufhalten des Wachstums der Arbeitslosigkeit und für ihre Minimierung zu finden. Als wirksame Maßnahmen kann man nationale Projekte betrachten die im Rahmen der Kohäsionspolitik der EU umgesetzt werden, die helfen die regionalen Unterschiede mit Mitteln aus den EU-Geldern zu überwinden und der Annahme der Anti-Krisen-Maßnahmen, die die Auswirkungen der Krise zu mildern helfen.

Schlagworte: Arbeitslosigkeit, Ungleichheit, Arbeitsmarkt der Region

Obsah

Abstrakt	4
Obsah	6
Zoznam skratiek a značiek	8
Úvod	9
1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky	11
1.1 Nezamestnanosť ako ekonomický a sociálny problém.....	11
1.1.1 Nezamestnanosť ako ekonomický jav	11
1.1.2 Nezamestnanosť ako sociálny jav	14
1.1.3 Inštitucionalizácia problému nezamestnanosti v SR	19
1.2 Vývoj trhu práce v SR v transformačnom období.....	23
1.2.1 Základné pojmy	23
1.2.2 Regionálne disparity a regionálna situácia SR (faktory, príčiny, vplyvy) ...	26
1.2.3 Kľúčové disparity a hlavné faktory rozvoja Košického kraja	29
2. Cieľ práce	32
3. Metodika práce	33
4. Vlastná práca	34
4.1 Charakteristika Košického regiónu	34
4.1.1 SWOT analýza Košického regiónu	34
4.1.2 Kľúčové disparity v oblasti ľudských zdrojov v rámci okresov Košického regiónu.....	38
4.2 Vývoj a štruktúra nezamestnanosti.....	39
4.2.1 Dlhodobá a krátkodobá nezamestnanosť vo vybranom regióne	39
4.2.2 Vývoj nezamestnanosti podľa okresov.....	41
4.2.3 Vývoj nezamestnanosti absolventov škôl podľa doby evidencie.....	42
4.2.4 Stav a vývoj UoZ, ich prítok a odtok v roku 2009.....	43

4.3	Vývoj a štruktúra trhu práce.....	45
4.3.1	Vývoj a štruktúra ponuky práce podľa informácií zverejnených na internete	45
4.3.2	Vývoj a štruktúra ponuky práce a dopytu po práci podľa informácií získaných z košického denníka KORZÁR.....	50
	Záver.....	55
	Použitá literatúra.....	58

Zoznam skratiek a značiek

ZP	zdravotne postihnutý
VPP	verejno prospešné práce
SZČ	samostatná zárobková činnosť
UoZ	uchádzači o zamestnanie
DD	detské domovy
HPI	Stredoeurópsky inštitút pre zdravotnú politiku – Health Policy Institute

Úvod

Nezamestnanosť je vďačná téma, ktorá vábi pozornosť politikov, ekonómov i samotných nezamestnaných. Nezamestnanosť je v mnohých prípadoch veľmi ťažko riešiteľná situácia, do ktorej sa môže dostať jednotlivec i celé regióny. Nezamestnanosť je sociálno–ekonomický jav spojený s trhom práce.

Súčasná situácia je ovplyvnená svetovou ekonomickou krízou. Úrady práce každý mesiac evidujú čoraz viac nezamestnaných a štatistický úrad informuje o rastúcej miere nezamestnanosti. Zamestnávateľa neprestávajú nahlasovať hromadné prepúšťania. Stretávame sa tak s prípadmi, kedy ľudia zo dňa na deň prichádzajú o svoje zamestnanie. Táto nezamestnanosť stúpa neproporcionálne. Niektoré regióny sú závislé výlučne od pracovných miest poskytujúcich veľkými korporáciami. Prepúšťanie v takejto firme môže mať katastrofické dôsledky nielen pre daný región ale aj pre hospodárstvo celej krajiny.

Tak ako ekonomická kríza ovplyvnila výšku nezamestnanosti, tak prudko zasiahla i trh práce. Zoznamy voľných pracovných miest sú stále kratšie, zato žiadostí o zamestnanie pribúda ako húb po daždi. Najväčšie možnosti zamestnať sa hlási Bratislavský kraj. Najmenej pracovných miest eviduje už dlhodobo Košický kraj. Výkyvy v počte pracovných miest spôsobujú najčastejšie sezónne práce. Tie však neprinášajú riešenie hlavného problému, a to dlhodobej nezamestnanosti. Podstatou tejto práce je preto zhodnotenie stavu nezamestnanosti na jednej strane a ponuky práce na strane druhej v Košickom regióne.

Situácia v zahraničí sa ničím nelíši od tej na Slovensku, preto ak niekto uvažuje odísť za prácou do zahraničia v čase krízy, nie je to najlepší nápad. Neprepúšťa sa iba na Slovensku, ale i v zahraničí a v prvom rade prichádzajú o prácu cudzinci. Dôkazom je aj zvyšujúci sa počet Slovákov vracajúcich sa domov a znižujúci sa počet pracovných ponúk v zahraničných štátoch.

K prehĺbovaniu problémov na trhu práce na Slovensku výrazne prispieva nízka výkonnosť a produktivita ekonomických subjektov. Nastáva tak nerovnováha medzi dopytom po práci a ponukou práce. Časť rozsahu prehĺbujúcej sa nerovnováhy na trhu

práce je spôsobená demotivačne nastavenými sociálnymi dávkami, ktorými sú predovšetkým podpory v nezamestnanosti, ďalej etnickými špecifikami obyvateľstva, či deformovanými hodnotovými orientáciami občanov. Podstatným faktorom problémov na trhu práce je nevytvorenie ekonomických podmienok pre dlhodobé zvyšovanie počtu nových produktívnych pracovných miest, prevyšujúcich počet zaniknutých pracovných miest. K problému prispieva aj často využívaná práca na čierno.

1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Nezamestnanosť ako ekonomický a sociálny problém

Nezamestnanosť je vážnym sociálno-ekonomickým problémom vyskytujúcim sa vo všetkých krajinách sveta. Môžeme ju charakterizovať ako životné obdobie jedinca, v ktorom nevyvíja žiadnu ekonomickú aktivitu. Má dva aspekty a to ekonomický a sociálny, ktoré charakterizujem v tejto kapitole.

1.1.1 Nezamestnanosť ako ekonomický jav

Z ekonomického pohľadu predstavuje nezamestnanosť podľa ĎURĐOVIČOVEJ (1998) náklady, ktoré sú spojené s výdavkami štátu na podporu v nezamestnanosti, platbami za nemocenské, zdravotné a dôchodkové poistenie a so stratami na daniach, ktoré vznikajú z dôvodu ekonomickej nečinnosti obyvateľstva.

ÁRENDÁŠ (1997) rozdelil obyvateľstvo na ekonomicky aktívne a neaktívne. Za ekonomicky aktívnych obyvateľov považuje ľudí, ktorí majú zamestnanie alebo zamestnanie nemajú, ale prácu si hľadajú, alebo sa po dočasnom uvoľnení z práce budú môcť vrátiť. Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo tvoria ľudia, ktorí nemajú zamestnanie, ale ani nejavia žiaden záujem prácu si nájsť.

Jedným z hlavných cieľov štátu je podľa BOREKOVEJ (2002) dosiahnuť plnú zamestnanosť prostredníctvom dosiahnutia minimalizácie nezamestnanosti. Štát sa o to usiluje vydávaním zákonov, nariadení, účasťou a garanciami. Aj tým sa vytvára štátna sociálna politika. V istých oblastiach štát uplatňuje aj priame zásahy. Svoju politiku zameriava aj na oblasti práce, miezd a nezamestnanosti. Tým všetkým smeruje k:

- vytváraniu podmienok na udržanie zamestnanosti a predchádzaniu hromadným prepúšťaniam,
- zabezpečovaniu práce pre všetkých, ktorí chcú a môžu pracovať,
- vytváraniu podmienok na vznik nových pracovných príležitostí,
- podporovaniu inovácií a zvyšovaniu efektívnosti,
- umožňovaniu slobody voľby povolania a získanie kvalifikácie pre toto povolanie, vytváraniu a udržiavaní rovnováhy medzi dopytom a ponukou na trhu práce,

- podporovaniu profesijnej a územnej mobility,
- zabezpečovaniu podpory občanov, ktorí sa nie vlastnou vinou stali nezamestnanými,
- pravidelnému hodnoteniu rozvoja nezamestnanosti z hľadiska úspešnosti, výhod a nákladov,
- zabezpečeniu bezplatného sprostredkovania práce a poradenstva,
- minimalizovaniu nezamestnanosti,
- zabezpečovaniu prípravy na povolanie a rekvalifikáciu.

ŠLOSÁR (2001) zastáva názor, že hoci sa štát snaží o odstránenie nezamestnanosti, tak sa mu to v trhovej ekonomike nepodarí, pretože nikdy nebudú mať všetky pracovné sily prácu. Preto rozdelil obyvateľstvo na zamestnaných (ľudia, ktorí majú prácu) a nezamestnaných (ľudia bez práce, ale aktívne si prácu hľadajúci). Všetko ostatné dospelé obyvateľstvo zaradil pod pojem mimopracovná sila, ktorú tvoria všetci, čo navštevujú školu, vedú domácnosť, sú v dôchodku, nemôžu pracovať pre ťažký zdravotný stav alebo si prácu vôbec nehľadajú, teda nechcú z rôznych dôvodov pracovať. Ide teda o prirodzený jav, keď sa v ekonomike vyskytne nezamestnanosť.

Rôzni autori využívajú rôzne klasifikácie nezamestnanosti. K základným deleniam môžeme zaradiť delenie podľa HONTYOVEJ (1995), ktorá rozdelila nezamestnanosť na:

- dobrovoľnú – vzniká vtedy, keď počet voľných pracovných miest je väčší alebo rovný počtu nezamestnaných
- nedobrovoľnú – stav ekonomiky, keď počet voľných pracovných miest je nižší ako počet voľných pracovných síl

Iný postoj k dobrovoľnej nezamestnanosti zastáva ÁRENDÁŠ (2007). Podľa neho je dobrovoľne nezamestnaný ten, kto nechce pri určitých mzdových podmienkach pracovať. Hoci môžu existovať voľné pracovné miesta, po zohľadnení mzdy o ne nie je záujem. V takom prípade uprednostňujú dobrovoľne nezamestnaní pred prácou štúdium, voľný čas alebo iné činnosti.

Ďalšie významné delenie nezamestnanosti je na frikčnú, štrukturálnu, cyklickú a sezónnu.

- a) Frikčná nezamestnanosť – podľa ÁRENDÁŠA (2005) ide predovšetkým o bežné a normálne zmeny zamestnania. Doba do nového nástupu do zamestnania je väčšinou len obdobím, počas ktorého si nezamestnané osoby hľadajú nové uplatnenie. Stotožnenie frikčnej nezamestnanosti s dobrovoľnou nezamestnanosťou patrí MARTINCOVEJ (2002). Tá tvrdí, že dobrovoľne nezamestnaní zvyčajne často menia miesta alebo hľadajú lepšie miesta. Týka sa to hlavne mladých ľudí, pre ktorých je typické hľadanie si miesta a zmeny, ktoré sú pre mladých ľudí potrebné, aby zistili svoje osobné schopnosti, zručnosti a získali do života potrebnú prax.
- b) Štrukturálna nezamestnanosť – vzniká v prípadoch, keď v národných ekonomikách dochádza k reštrukturalizácií celých odvetví hospodárstva. Podľa DANKOVEJ (2007) v takom prípade dôjde k situácii, keď dopyt po určitej práci začne prudko stúpať a po druhom druhu práce rýchlo klesne, zatiaľ čo ponuka práce sa nedokáže tak pružne prispôbiť týmto zmenám. ÁRENDÁŠ (2005) zaradil do štrukturálnej nezamestnanosti nezamestnaných, ktorí prídu o svoju prácu v dôsledku rozpadu neefektívnych podnikov a inštitúcií, likvidácie umelej prezamestnanosti, nahradenia ľudskej práce technikou a likvidácií starých odvetví. Špecifikom tejto nezamestnanosti je, že do nej môžu upadnúť aj ľudia s vysokým stupňom kvalifikácie a dlhoročnými skúsenosťami v obore, no vďaka štrukturálnym zmenám ich práca už nie je ďalej potrebná
- c) Cyklická nezamestnanosť – vývoj hospodárstva má štyri fázy – recesia (môže prerásť do depresie), dno, expanzia a vrchol. Cyklická nezamestnanosť vzniká vo fáze recesie, kedy firmy z dôvodov minimalizovania nákladov prepúšťajú zamestnancov, pokiaľ nie sú ochotní pristúpiť na menšie mzdy, ako tvrdí portál euroekonom.cz.
- d) Sezónna nezamestnanosť – podľa ÁRENDÁŠA (1997) ide o tie pracovné miesta, ktoré majú typický sezónny charakter najmä v poľnohospodárstve a turistike. Ak je cyklická nezamestnanosť spojená s prírodným cyklom, hovorí sa o nej ako o sezónnej nezamestnanosti.

1.1.2 Nezamestnanosť ako sociálny jav

„Pri vymedzení pojmov zamestnanosť a nezamestnanosť je potrebné vychádzať z pojmov obyvateľstvo a jeho rozdelenie na obyvateľstvo ekonomicky aktívne a ekonomicky neaktívne. Pod pojmom obyvateľstvo rozumieme súhrn osôb žijúcich na určitom teritóriu, ktorý sa vnútorne člení do radov vrstiev, rozdeľujúcich sa na základe kritérií sociálne demografickej a profesne kvalifikačnej povahy. Ekonomicky aktívnymi obyvateľmi sú potom tí, ktorí prostredníctvom svojho zapojenia do pracovného procesu získavajú prostriedky pre zaistenie svojej vlastnej existencie, resp. existencie svojich rodín. Ekonomicky neaktívni obyvatelia pracovnú činnosť nerealizujú, nie sú do pracovného procesu zapojení. Je to buď z dôvodu, že v dôsledku svojich demografických či zdravotných determinantov a problémov pracovať nemôžu (deti, starí ľudia, dlhodobo práce neschopní, invalidi), alebo preto, že by síce pracovať mohli, ale pracovať nechcú. Pod pojmom zamestnanosť sa teda rozumie skutočnosť, že časť ekonomicky aktívneho obyvateľstva si prostredníctvom svojho zapojenia sa do pracovného procesu zabezpečuje prostriedky pre zaistenie svojej existencie a uspokojovania svojich potrieb.“ (NOVÝ a kol. 1997, s. 130)

To, že sociálny jav spojený s nepríjemným a nedostatočným využívaním pracovnej sily sa nazýva nezamestnanosť, tvrdí TOKÁROVÁ (2002). Je presvedčená, že rýchly nárast nezamestnanosti a dlhé obdobie vysokej nezamestnanosti sa prejavuje hlavne na samotnom nezamestnanom jedincovi a prostredníctvom neho na rodinách a spoločenstvách s takýmto nezamestnaným členom a v konečnom rade aj na celkovej ekonomike štátu.

Nezamestnanosť je sociálno-ekonomický jav, ktorý je spojený s existenciou trhu, konkrétne trhu práce, tvrdí RIEVAJOVÁ (1996). Predstavuje prejav a súčasne aj dôsledok nerovnováhy na trhu práce, a to medzi ponukou a dopytom po práci. Uvádza, že vymedzenie takého pojmu ako nezamestnaný nie je jednotné a má veľa obmien a podôb. Podľa jej názoru možno najvýstižnejšie za nezamestnané osoby považovať takých ľudí, ktorí sú práceschopní, ktorí stratili prácu proti svojej vôli, resp. osoby, ktoré hoci prácu hľadajú, nemôžu zamestnanie nájsť vrátane osôb hľadajúcich zamestnanie prvý krát. Niekedy sa môže zamestnanosť prejavovať len čiastočne a to tak, že nezamestnaná osoba nepracuje plne počas celého pracovného času (hoci by mohla alebo chcela), alebo tak, že nezamestnaná osoba dostáva menší pracovný príjem pre zle

pracovné podmienky. Plná zamestnanosť je podľa autorky chápaná ako stav, kedy ten kto chce pracovať a akceptovať pritom mzdu, ktorú mu zamestnávateľ za daných podmienok môže ponúknuť, si zamestnanie vždy nájde.

„Pre vymedzenie pojmu nezamestnanosť je možné použiť rôzne definičné prístupy:

- Za nezamestnaného môže byť považovaný človek, ktorý je schopný pracovať a pracovať chce, ale nemôže z určitých dôvodov vstúpiť do pracovno-právnych vzťahov, z ktorých by za svoju prácu získaval kompenzáciu v podobe mzdy, a tak si zaistoval prostriedky pre svoju existenciu.
- Môže to byť človek, ktorý pracovať môže a chce, ale ktorému spoločnosť nedáva možnosť nájsť si prácu zodpovedajúcu jeho schopnostiam a možnostiam, t.j. jeho kvalifikácii.

Najčastejšie je nezamestnanosť definovaná ako jav, kedy ľudia, ktorí majú predpoklady pracovať a pracovať chcú, nemôžu prácu nájsť. Štatisticky a administratívne sú však medzi nezamestnanými zaradení aj tí, ktorí síce pracovať môžu, ale nechcú a zneužívajú slabín a medzier existujúceho systému regulácie zamestnanosti.“ (NOVÝ a kol. 1997, s. 131)

Ak sa stane človek nezamestnaným, môže to mať na neho rôzne vplyvy. Ak chceme rozanalyzovať psychologický dopad a vplyv nezamestnanosti na jedinca, je potrebné na to pozeráť z troch uhlov pohľadu:

- z prvého uhla pohľadu sú všetci nezamestnaní v jednej rovine (všetci sú vylúčený z pracovného procesu)
- z druhého uhla pohľadu sú na rovnakej rovine len niektorí a ostatní sa od nich odlišujú (napríklad rozdelenie na krátkodobo a dlhodobo nezamestnaných, pričom krátkodobo nezamestnaní nemávajú narušenú duševnú rovnováhu, no dlhodobo nezamestnaní mávajú už aj problémy v rodinách a čím dlhšie sú nezamestnaní, tým ťažšie sa vedú uplatniť na trhu práce)

- z tretieho uhla pohľadu je každý nezamestnaný človek jedinečný. To, že je nezamestnaný, je pre neho stresujúci stav, hraničnou situáciou. Avšak čím dlhšie bude nezamestnanosť pretrvávať, tým viac sa bude strácať dôvera v nájdenie zamestnania. S rastúcim časovým obdobím poklesáva intenzita hľadania a aj samotné hľadanie bude menej systematické. V takom štádiu psychického rozpoloženia jedinca je potrebné začať čo najskôr s preškolením, rekvalifikáciou a zvyšovaním kvalifikácie. V opačnom prípade by mohlo dôjsť k výraznému poklesu sebadôvery, istoty a zábrane slobodne hovoriť.

Na samotné dopady nezamestnanosti má vplyv aj vek nezamestnaných. Pre lepšie poukázanie vplyvu nezamestnanosti je dobré rozvrstviť nezamestnaných na tri skupiny:

- mladí ľudia – zamestnanie je pre nich vstupnou bránou do sveta dospelých, zodpovednosti a rešpektu. U tých, ktorí sa zamestnajú takmer okamžite po škole, je možné pozorovať mierne zlepšenie psychického stavu, zatiaľ čo u neúspešných absolventov nie je badať žiadne zmeny,
- ľudia stredného veku – dopad má omnoho väčšie následky ako u mladých ľudí. Táto skupina ľudí sa už ťažšie prispôsobuje novým podmienkam, čo je dané väčšinou povinnosťami voči rodinám, zdravotným stavom a návyku na určitý pravidelný príjem,
- dôchodcovia – negatívne dopady nastanú len v prípade, ak dôjde k nedobrovoľnému odchodu zo zamestnania. V takom prípade väčšina mužov vyhľadáva spoločnosť v rôznych podnikoch. Ženy sú odolnejšie voči takému vysoko stresovému faktoru ako je odchod do dôchodku.

Časový vplyv nezamestnanosti na duševnú stabilitu rozdeľuje Harissonov model na nasledujúce fázy:

1. Fáza – šok: jedná sa o začiatočnú reakciu človeka, spravidla odmietajúceho skutočnosť, že sa stáva nezamestnaným.
2. Fáza – optimizmus: obdobie usilovného hľadania nového zamestnania, viera v budúcnosť. Spravidla obdobie troch mesiacov.
3. Fáza – pesimizmus: dochádza k poklesu aktivity v hľadaní zamestnania, nastávajú pocity menej cennosti a strata sebaúcty. Je to obdobie od troch

do šiestich mesiacov.

4. Fáza – fatalizmus: strata akéhokoľvek záujmu o zamestnanie, prejavuje sa nárastom apatie voči spoločnosti, odmietaniu základných ľudských a občianskych hodnôt.¹

„Nezamestnanosť ako sociálny jav môže nadobudnúť určité formy. Jedná sa o nezamestnanosť:

- a) latentnú (skrytú) – v dôsledku tejto formy nezamestnanosti nedochádza k plnému využitiu pracovnej sily, pracovníci pracujú v skrátenej pracovnej dobe, resp. niekoľko dní v týždni,
- b) dočasnú – týka sa určitého druhu osôb, ktoré v pomerne krátkej dobe po strate zamestnania bez väčších problémov nachádzajú nové pracovné uplatnenie,
- c) stagnujúcu – časť nezamestnaných dlhodobo a márne zháňa zamestnanie a postupne stráca nádej, že nové pracovné uplatnenie nájde,
- d) dobrovoľnú – týka sa tých nezamestnaných, ktorí by mohli prácu nájsť, ale ktorí odmietajú za daných pracovných podmienok pracovať,
- e) nepredvídateľnú – dochádza k nej v dôsledku neočakávaných zmien vo vonkajších ekonomických a politických vzťahoch, ktorým sa nestačí ekonomika danej zeme v krátkej dobe prispôbiť,
- f) cyklickú – je spôsobovaná nerovnomerným, resp. cyklickým vývojom ekonomiky,
- g) štrukturálnu – profesijná a kvalifikačná štruktúra pracovných síl sa neprispôsobuje nárokom a požiadavkám štrukturálnych zmien v ekonomike.“
(NOVÝ a kol. 1997, s. 131)

Nezamestnanosť predstavuje z hľadiska rozsahu, skladby a dynamiky zložitý sociálny jav a proces. Ten má radu príčin a nesie so sebou závažné ekonomické, sociálne i politické problémy. Najčastejšie uvádzanými príčinami sú:

- technický rozvoj (automatizácia, elektronizácia, robotizácia, ktoré vo svojich dôsledkoch znižujú spotrebu živej práce);

¹ http://www.educta.sk/documents/Krok_za_krokom_k_pracovnemu_uplatneniu%20.pdf

- vysoká pôrodnosť (v dôsledku toho i vysoký prírastok obyvateľstva – jeden z dôvodov, prečo sa najľudnatejšie krajiny sveta ako Čína a iné usilujú o reguláciu pôrodnosti);
- predlžovanie pracovného dňa (zvyšovanie počtu nadčasov, čo vo svojich dôsledkoch znižuje existenciu pracovných miest);
- likvidácia drobných výrobcov a podnikateľov, prípadne ich vysoká zadĺženosť (v rade priemyslovo vyspelých zemí je dôvodom k presadzovaniu rady ochranných a stimulačných opatrení zo strany štátu);
- nízka úroveň akumulácie kapitálu (v dôsledku toho i investícií do rozširovania výroby)
- dosiahnutý stupeň ekonomickej prosperity (materiálneho bohatstva zeme).

V Slovenskej republike vznikla nezamestnanosť po roku 1989 v dôsledku radikálnych zmien vo fungovaní hospodárstva. Tento vážny, ekonomický ako aj sociálny problém, nedokázali ani mnohé pokusy o riešenie uspokojivo vyriešiť. Od tohto obdobia bolo vypracované a prijaté obrovské množstvo stratégií boja s nezamestnanosťou.²

Najväčšie problémy spôsobuje najmä dlhodobá nezamestnanosť, ktorá podľa MAREŠA (2002, s. 46) postihuje najviac „nepružnú, dlhodobo nezamestnanú pracovnú silu, nekvalifikovanú pracovnú silu, osoby s kumulovanými osobnými a sociálnymi handicapmi, príslušníkov etnických minorít a imigrantov, obyvateľov zo zaostávajúcich a vidieckych oblastí, zdravotne postihnutých a mladistvých, najmä problémových jedincov.“ Je pravda, že v súčasnosti táto situácia s dlhodobou nezamestnanosťou nie je až taká vážna ako v minulosti, no zmeniť štruktúru nezamestnanosti nebolo a nebude jednoduché za predpokladu, že to bude vôbec možné.

Pod vysokú nezamestnanosť v 90-tych rokoch sa podľa PAUKOVIČA (2007, s. 74) podpísali „predovšetkým špecifické problémy trhu práce a celkové štrukturálne problémy ekonomiky.“ Bolo to spôsobené nízko finančne ohodnotenou prácou, veľkými regionálnymi rozdielmi, vysokým daňovým a odvodovým zaťažením a s nimi súvisiace vykonávanie nelegálneho zamestnávania.

² <http://sapa.fvs.upjs.sk>

Ako uviedli PAUKOVIČ a HOLOVČÁKOVÁ (2008), veľký problém nepredstavoval len samotný počet nezamestnaných, ale aj ich štrukturálne zloženie, ktoré nespĺňa požiadavky podnikateľov, ponúkajúcich voľné pracovné miesta. Stále viac a viac ľudí sa uplatňuje v oblasti služieb, kde sa uplatnili hlavne prepustení pracovníci z oblasti pôdohospodárstva a stavebníctva. No tieto počty uplatnených v novom odvetví stále nezodpovedajú počtom, ktoré boli z týchto transformujúcich sa oblastí prepustené.

1.1.3 Inštitucionalizácia problému nezamestnanosti v SR

Otázkou nezamestnanosti sa musí zaoberať každý štát. Preto sú vytvárané inštitúcie, ktoré tento problém monitorujú a pokúšajú sa ho efektívne riešiť. V SR na to slúži Štatistický úrad Slovenskej republiky, ktorý má za úlohu monitorovanie stavu a vývoja nezamestnanosti, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré má za úlohu aplikovanie usmernení a nariadení Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny do praxe.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre oblasť pracovnoprávných vzťahov, zamestnanosti, kolektívneho vyjednávania, miezd a iných odmien za prácu, sociálneho zabezpečenia, sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže, starostlivosti o rodinu a pre ďalšie veci sociálnej politiky.³

Tak ako všetky ministerstvá, aj MPSVaR pôsobí na základe zákona č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR v znení neskorších predpisov. Patrí do systému rozpočtových organizácií, ktoré odvádzajú svoje príjmy a kryjú svoje výdavky zo štátneho rozpočtu.

Štatút MPSVaR vymedzuje jeho hlavné „úlohy najmä:

- a) v oblasti pracovnoprávných vzťahov a právnych vzťahov verejnej služby, vrátane pracovných podmienok a ochrany práce;
- b) v oblasti politiky zamestnanosti a politiky trhu práce;

³ <http://www.employment.gov.sk/dokumenty/ministerstvo/statut.pdf>

- c) v oblasti kolektívneho vyjednávania v súkromnom sektore a verejnom sektore a ďalších participačných mechanizmov v rámci sociálneho dialógu, sociálneho partnerstva a tripartizmu;
- d) v oblasti politiky pracovných príjmov na úseku miezd, plátov a iných odmien za prácu a v oblasti náhrad výdavkov zamestnancov v súvislosti s výkonom práce;
- e) v oblasti sociálneho zabezpečenia, na úseku nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia, štátnych sociálnych dávok a sociálnej pomoci, vrátane zariadení sociálnych služieb;
- f) na úseku štátnej rodinnej politiky v oblasti starostlivosti o rodinu, vrátane sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže;
- g) v usmerňovaní a kontrole výkonu štátnej správy uskutočňovaného krajskými úradmi a okresnými úradmi v oblasti štátnych sociálnych dávok, sociálnej pomoci a pri plnení úloh v oblasti štátnej rodinnej politiky.

Zo spomenutých úloh vyplývajú činnosti, ktoré ministerstvo musí vykonávať:

1. štátny dozor nad zabezpečovaním politiky trhu práce a hospodárením Národného úradu práce, nad vykonávaním nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia Sociálnej poisťovne a nad činnosťou doplnkových dôchodkových poisťovní;
2. kontrolu dodržiavania právnych predpisov v oblasti pracovnoprávnych vzťahov a právnych vzťahov verejnej služby, vrátane predpisov o odmeňovaní a predpisov v oblasti zamestnanosti.⁴

Ministerstvo má za povinnosť aj zabezpečovanie plnenia povinností vyplývajúcich z Ústavy Medzinárodnej organizácie práce, ako aj plnenie záväzkov z dohovorov Medzinárodnej organizácie práce, ktorým sa Slovenská republika zaviazala.

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny predstavuje organizáciu, ktorá bola vytvorená a schválená MPSVaR. Zastrešuje internetový portál www.upsvar.sk a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Jeho základným poslaním je sprostredkovať

⁴ Štatút MPSVaR, čl. 4 – Hlavné úlohy ministerstva

komunikáciu medzi štátom a občanom. K základným činnostiam internetového portálu ÚPSVaR patrí poskytovanie informácií ohľadom evidencie (ako, kde a kedy sa zaevidovať), poskytovanie informácií pre občanov s ťažkým zdravotným postihnutím (ako získať parkovací preukaz, peňažné príspevky,...), sprostredkovanie informácií pre rodiny (príspevky, náhradné rodiny, problém v rodine,...). Nie menej dôležitou činnosťou je poskytovanie informácií od zamestnávateľov (nahlásené voľné pracovné miesta, možnosť zamestnania občanov so ZP, hromadné prepúšťanie). Na stránke je spracovaný aj informačný servis pre médiá, v ktorom sa rozoberajú najčastejšie témy, poskytujú sa odpovede na otázky a sú poskytnuté fotografie a materiály na stiahnutie. Na stránke sú k dispozícii na stiahnutie aj užitočné dokumenty ako právne predpisy, či vzory žiadostí.

Stránka umožňuje prístup k úplnému zoznamu úradov práce sociálnych vecí a rodiny zoradených v abecednom poradí. V rámci nich sú podrobne rozpísané útvary, ich sídla a telefónneho čísla.

Z hlavnej stránky sa dá dostať na dve dôležité podstránky. Jednu podstránku tvoria sociálne veci a rodina. V rámci nej sa môžu občania informovať o dávkach v hmotnej núdzi, štátnych sociálnych dávkach, rodinných dávkach v rámci EÚ, peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažko zdravotne postihnutých, sociálno-právnej ochrane detí, sociálnej kuratele (opatrenia na odstránenie porúch psychického vývinu) a poradensko-psychologických službách. Druhú podstránku tvoria služby zamestnanosti. V rámci nej sa môžu občania a zamestnávatelia informovať o aktualitách týkajúcich sa zamestnania. Vyskytujú sa tu aj odborné poradenské služby či možnosti neštátnych služieb zamestnanosti.

Z možností stránky stojí za zmienku ešte možnosť nahliadnutia do projektov Európskeho sociálneho fondu, nahliadnutie do vývoja štatistík nezamestnanosti a sociálnych dávok, či do inštrukcií pre získanie pracovného miesta v EÚ.

Štatistický úrad Slovenskej republiky

Ako uvádza internetová stránka www.statistics.sk, do kompetencie Štatistického úradu SR patrí oblasť štátnej štatistiky v SR. Je to ústredný orgán štátnej správy SR a ako samostatná inštitúcia pôsobí od 1. januára 1993. Úrad riadi predseda, ktorého vymenúva a odvoláva prezident SR na návrh vlády SR na obdobie 5 rokov. Popri ŠÚ

SR je zriadená Štatistická rada ako poradný orgán pre oblasť štátnej štatistiky. ŠÚ SR sa riadi zákonom, ktorý mu upravuje podmienky pre získavanie štatistických informácií potrebných pre posudzovanie sociálno-ekonomického vývoja, postavenie a pôsobnosť jeho orgánov, úlohy týchto orgánov, práva a povinnosti spravodajských jednotiek, ochranu dôverných údajov pred zneužitím, poskytovanie a zverejňovanie štatistických údajov, zabezpečovanie porovnateľnosti informácií a plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv v oblasti štátnej štatistiky, ktorými je SR viazaná. Štatistické zisťovanie sa riadi programom, ktorý zostavuje úrad spolu s ministerstvami a štátnymi organizáciami na trojročné obdobie a vydáva ho formou vyhlášky. Do roku 2001 zabezpečovalo úlohy štátnej štatistiky okrem ústredia v Bratislave osem krajských správ. Tie sa od roku 2002 stali priamou súčasťou úradu ako vnútorné organizačné zložky, čím sa vytvorili podmienky pre efektívnejšie využívanie štatistických kapacít.

Úlohami ŠÚ SR sú:

- vypracovanie a zverejňovanie koncepcie štátnej štatistiky,
- zostavenie v súčinnosti s ministerstvami a štátnymi organizáciami program zisťovaní,
- určovanie metodiky štatistických zisťovaní, zhromažďovanie a spracovanie štatistických údajov,
- určovanie metodiky vedenia systému národných účtov a zostavovanie národných účtov,
- vytváranie, zverejňovanie a spravovanie v súčinnosti s ministerstvami a štátnymi organizáciami štatistické klasifikácie, číselníky a registre,
- určovanie spôsobu tvorby registrov, pridelovanie a oznamovanie identifikačných čísel,
- vypracovanie analýzy vybraných charakteristík sociálno-ekonomického vývoja Slovenskej republiky,
- spolupracovanie s medzinárodnými orgánmi a organizáciami pri zavádzaní štandardov a klasifikácií v oblasti štatistiky,
- organizovanie a vykonávanie reprezentatívnych výskumov verejnej mienky o sociálno-ekonomických otázkach,
- zverejňovanie výsledkov štatistických zisťovaní za SR a za jednotlivé územné a správne celky, pravidelné informovanie verejnosti o sociálno-ekonomickom a demografickom vývoji, poskytovanie štatistických informácií a vydávanie štatistických publikácií,

- plnenie ďalších úloh ustanovených zákonom,
- príprava volieb, referend a spracovanie ich výsledkov.⁵

1.2 Vývoj trhu práce v SR v transformačnom období

„Prejav ekonomickej nerovnováhy vo forme nezamestnanosti bol závažný na Slovensku v celom priebehu procesu transformácie. Neustále značné zaostávanie dopytu po práci za ponukou práce spôsobuje na trhu práce SR pretrvávanie chronickej nerovnováhy. Prejavom zvyrazňujúcej sa nerovnováhy je rastúca miera nezamestnanosti, navyše pri doznievajúcej prezamestnanosti v niektorých sférach. Bariérami relatívne rýchleho riešenia vysokej miery nezamestnanosti je nielen nízka výkonnosť ekonomiky, ale aj problémy súvisiace s kvalitou a motiváciou pracovných síl, neprispôsobivosť značnej časti populácie, ako aj systémové deformácie na trhu práce.“ (GÁL a i. 2003, s. 117)

1.2.1 Základné pojmy

Slovo trh predstavuje miesto, kde sa stretávajú dopyt a ponuka na jednom mieste, s cieľom uspokojiť svoje potreby. Prácu je možné charakterizovať ako cieľavedomú ľudskú činnosť zameranú na vytváranie statkov alebo poskytovanie služieb. Pri spojení týchto dvoch pojmov dostaneme výraz trh práce. Trh práce teda predstavuje miesto, kde sa dostávajú do vzájomnej konfrontácie dopyt po práci a ponuka práce.

HONTYOVÁ, SATKOVÁ a LISÝ (2001) vo svojej práci uvádzajú, že práca je špecifický výrobný faktor, ktorý predstavuje cieľavedomú činnosť zameranú na tvorbu statkov a služieb. Dopyt po práci je zo strany firiem odvodeným dopytom. Krivku dopytu po práci určuje krivka hraničného produktu práce, resp. príjem z hraničného produktu práce. Ponuku práce na trhu práce tvoria domácnosti. Hlavné faktory v ponuke práce sú: veľkosť populácie, počet práceschopného obyvateľstva, priemerný počet odpracovaných hodín, kvantita a kvalita vykonanej práce. Dopytom a ponukou na trhu práce sa určuje cena práce – mzda.

Podľa WINKLERA a WILDMANNOVEJ (1999) je trh práce v značnej miere segmentovaný. V podstate existuje značné množstvo trhov práce. Segmentácia vyplýva

⁵< <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=115>>

zo značnej rozdielnosti medzi ľuďmi, ich požiadavkami a predpokladmi, pracovnými miestami a ich kvalifikačnou náročnosťou, ako aj územnej alokácie pracovných trhov. Segmentácia trhu práce má za následok zníženie vplyvu konkurencie na trhu práce a rozdiely v mzdách rôznych profesijných skupín pracovníkov.

LUBYOVÁ (1997) považuje za charakteristickú črtu nášho trhu práce nedostatočnú tvorbu pracovných miest. Počet evidovaných nezamestnaných vždy vysoko prevláda nad počtom voľných pracovných miest. Medzi príčiny tohto stavu možno zaradiť nedostatok kapitálových zdrojov, veľkú neistotu ohľadne budúceho vývoja trhov a odvetví, nedostatočnú informovanosť o špičkových technológiách a manažérskych postupoch. Pri nedostatku kapitálu, resp. nedostatočnej likvidite sú vhodným opatrením aktívnej politiky trhu práce dotácie, resp. iná podpora tvorby pracovných miest v nádeji, že sa tým neskôr dosiahne určitý multiplikačný efekt. Treba však poznamenať, že v tomto smere sú pravdepodobne účinnejšie iné opatrenia než aktívna politika trhu práce, napríklad ústretová úverová politika. Pokiaľ je nedostatočná tvorba pracovných miest dôsledkom slabej adaptácie nových modernejších technologických postupov výroby, vhodným opatrením je opäť podpora tvorby pracovných miest, doplnená rekvalifikáciou a školením manažmentu a vedúcich odborných pracovníkov.

Na trhu práce sa stretávajú tri rôzne subjekty:

- domácnosti
- firmy
- odbory a štát

Domácnosti predstavujú na trhu ponuku práce, firmy dopyt po práci a odbory a štát sú určitými regulátormi ako dopytu, tak aj ponuky práce (uskutočňujú tzv. tripartitné rokovania). Cenou za osobný výkon práce je mzda.

Asi najdôležitejším subjektom na trhu práce sú domácnosti. Ponuka práce je určovaná hlavne veľkosťou populácie a ochotou potencionálnych pracovníkov rozdeliť svoj čas na pracovný a voľný. Ponuku práce predstavuje počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva, do ktorého patria ako zamestnaní, tak aj nezamestnaní.

Podľa ÁRENDÁŠA (1997) boli vždy pre ekonomickú teóriu a prax aktuálne problémy spojené s otázkou diferencovanosti trhu práce a rozdielov v mzdách. Preto má trh práce v nedokonalej konkurencii nasledovné prejavy:

trh práce v podmienkach nedokonalej konkurencie má za následok nepružnosť dopytu a ponuky práce,

nepružnosť ponuky práce je daná štrukturálnou rôznorodosťou práce. Ide o rozdelenie trhu práce na množstvo čiastkových trhov, ktoré sú vzájomne nekonkurenčné v zmysle nožnej substitúcie práce. Odlišujú sa kvalifikáciou, duševnou a fyzickou schopnosťou vykonávať určitý druh práce. To všetko ovplyvňuje úroveň miezd jednotlivých profesií, nepružnosť dopytu je ovplyvnená tiež právnymi zásahmi do trhu práce, vlastnými rozhodnutiami, trhovými vplyvmi a pod.,

štátne zásahy na trhu práce obmedzujú negatívne prejavy trhu práce, čo má za následok skreslenú adaptáciu ekonomických subjektov a obmedzenie samoregulácie trhu práce, ponuka práce je ovplyvnená tiež zásahmi odborových zväzov.

S výrazom trh práce sú spájané pojmy ako aktívna a pasívna politika trhu práce. Pasívna politika trhu práce predstavuje podľa HANZELOVEJ (2004) súhrn programov zameraných na udržanie príjmu nezamestnaných osôb.

INŠTITÚT ZAMESTNANOSTI (2006) definuje pasívnu politiku ako využívanie plošných metód ovplyvňovania, metód, ktoré ovplyvňujú všetkých bez ohľadu ich aktivity (napr. daňový, odvodový a právny systém, systém sociálnych dávok, minimálna mzda,...).

Za nástroje pasívnej politiky trhu práce HANZELOVÁ (2004) považuje:

- dávku v nezamestnanosti,
- dávku v hmotnej núdzi,
- vyplácanie predčasného starobného dôchodku osobám pred dôchodkovým veku prepúšťaných z dôvodu nadbytočnosti.

Podľa INŠTITÚTU ZAMESTNANOSTI (2006) využíva aktívna politika trhu práce metódy, ktoré cielene a individuálne ovplyvňujú cieľové skupiny a vyžadujú od nich aktivitu. Napríklad aktivačné príspevky, rekvalifikačné a vzdelávacie kurzy, tvorba chránených a iných dielní a iné.

Aktívnu politiku chápe HANZELOVÁ (2004) ako súhrn programov zameraných na zlepšenie prístupu nezamestnaných k trhu práce a pracovným miestam a na efektívne fungovanie trhu práce. K nástrojom aktívnej politiky trhu práce zaraďuje:

- sprostredkovanie zamestnania, poskytovanie informačno-poradenských služieb a odborných poradenských služieb,
- programy vzdelávania a prípravy pre trh práce (rekvalifikácia – upgrading odborných vedomostí a zručností nezamestnaných a zamestnancov),
- programy dotovaného zamestnávania,
- programy podpory zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím,
- programy pre mladých,
- programy podpory geografickej mobility za prácou.

1.2.2 Regionálne disparity a regionálna situácia SR (faktory, príčiny, vplyvy)

Podľa slovníka cudzích slov predstavuje slovo disparita nerovnosť, rozdielnosť či rôznorodosť. Takejto disparite sa nevyhli ani jednotlivé regióny Slovenska.

„Rok 1989 znamenal veľký prelom nielen z hľadiska politického, ekonomického a sociálneho, ale aj významnú zmenu v regionálnom vývoji na Slovensku. Po päťdesiatich rokoch sa vývoj regionálnej štruktúry na Slovensku dostal na svoju pôvodnú trajektóriu, ktorá bola prerušená najprv druhou svetovou vojnou a vzápätí po jej skončení centralistickou nivelizáciou v období socialistického Československa. Hoci každá historická etapa vývoja Slovenska, či už v rámci Československa, alebo ešte predtým Rakúsko-Uhorska, zanechali na jeho regiónoch svoju stopu. Súčasná podoba regionálnej štruktúry Slovenska bola najviac formovaná práve posledným obdobím – vývojom v rámci socialistického Československa.“ (GÁL a i. 2003, s. 126)

Podľa VILÁGIOVEJ a kol. (2006) môžeme medzi hlavné faktory a príčiny vzniku regionálnych disparít zaradiť:

- územie Slovenska v minulosti stále podliehalo väčším celkom (Rakúsko-Uhorsko, Československo),
- rozvoj priemyslu v oblastiach s výhodnou dopravnou polohou (Bratislava – Viedeň, Považská železnica, Košicko-bohumínska železnica),

- počas socialistickej industrializácie došlo k modernizácii malého počtu veľkých priemyselných závodov, ktorých zánik po roku 1989 postihol celé spádové regióny,
- nerovnomerná regionálna politika, ktorá podporuje najmä firmy, ktoré sa rozhodli investovať do ekonomicky najrozvinutejších regiónov SR,
- druhá vlna globalizácie – presun služieb do nízko nákladových regiónov najmä v oblasti informačných technológií,
- osobitné postavenie Bratislavy oproti ostatným mestám či krajom,
- primárny potenciál územia SR – najvhodnejšie podmienky pre rozvoj osídlenia, priemyslu, poľnohospodárstva a dopravy sú v okolí Bratislavy a Košíc,
- faktor sídelnej hierarchie – mestá nad 100 tis. obyvateľov disponujú socioekonomickým potenciálom pre rozvoj a väčšie investície,
- faktor makro polohovej atraktivity – Slovensko hraničí len na krátkom úseku s ekonomicky vyspelou krajinou,
- faktor dopravnej infraštruktúry – nedostatočne a nerovnomerne vybudovaná sieť diaľničnej komunikácie v rámci celého Slovenska,
- faktor osobitosti demografických štruktúr – rôzne zloženie etnických skupín v rámci regiónov Slovenska (vyšší podiel zastúpenia rómskeho etnika v rámci Východného Slovenska),
- faktor nevýhodnej ekonomickej špecializácie regiónov – po roku 1989 došlo k pretrhaniu obchodných vzťahov s bývalým Sovietskym zväzom, čo viedlo k strate odbytísk a zdrojov surovín najmä pre podniky Východného Slovenska,
- faktor depresnosti priľahlých regiónov susedných štátov.

Výsledkom pôsobenia týchto faktorov a príčin bol vznik regionálnych disparít ako napríklad rozdiel v miere nezamestnanosti (v Bratislavskom kraji klesala zatiaľ čo v Košickom stúpala), výške priemernej mesačnej mzdy (v Bratislavskom kraji sú priemerné mzdy vyššie skoro o 55% ako v ostatných krajoch Slovenska), výške čistých mesačných príjmov na osobu (v roku 2003 mal Bratislavský kraj o takmer 25% vyššie čisté mesačné príjmy ako zvyšok Slovenska) a výške čistých mesačných výdavkov na osobu (v roku 2003 mal najvyššie Bratislavský kraj a najnižšie mal Prešovský kraj).⁶

⁶ MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. 2003. [online]. Dostupné na: <http://www.fhpv.unipo.sk/~matlovicova/Region%C3%A1lne%20disparity.pdf>

FALŤAN a PAŠIAK (2004) tvrdia, že veľmi dôležitým ukazovateľom disparity regiónov je ukazovateľ regionálneho hrubého domáceho produktu. Pri porovnávaní regiónov sa výrazne odlišuje iba Bratislavský región. Ostatné regióny nezaznamenali nijaké výraznejšie rozdiely. V roku 2000 dosiahla Slovenská republika v úrovni HDP/obyvateľa 48,1% (10 724 EUR) z priemeru EÚ, čo je viditeľne málo, ale pri porovnaní vývoja od roku 1996 došlo k dynamike vývoja tohto ukazovateľa.

GÁL a kol. (2003) tvrdí, že súčasné trendy regionálneho vývoja na Slovensku budú pokračovať aj v budúcnosti. Ich dosah na podobu regionálnej štruktúry budú ovplyvňovať viaceré faktory, najmä riešenie týchto problémov:

a) Dominancia polohy v smere západ – východ

Poloha regiónu bola vždy dôležitá. Výraznejšiu výhodu mierne stratili západné regióny vstupom Slovenska do EÚ, čím stúpila dôležitosť východných regiónov vzhľadom na to, že sa stali hraničnými regiónmi.

b) Rozdielna sociálno-ekonomická úroveň

Ide o schopnosť regiónov reštrukturalizácie vlastnej regionálnej ekonomiky. Regióny, ktoré sú schopné sa úspešne adaptovať na nové zmenené podmienky regionálneho trhu a spoločnosti, majú oveľa priaznivejšiu štartovnú pozíciu do budúcnosti z hľadiska ich schopnosti reagovať aj na globálne zmeny. Regióny, ktoré majú adaptačný potenciál nízky, budú i naďalej zaostávať a na zvýšenie ich úrovne bude potrebné vynaložiť mimoriadne úsilie a zabezpečiť aj určité impulzy zvonku regiónu.

c) Nedostatočne rozvinutá „veľká“ dopravná infraštruktúra

Veľkým problémom celého Slovenska je chýbajúce rýchlostné cestné prepojenie východu so západom. Menším problémom je aj absencia priameho železničného spojenia medzi jednotlivými regiónmi. V prípade, že by sa vybudovala dopravná infraštruktúra, je možné ovplyvniť rozhodovanie o trávení voľného času a ovplyvniť tým aj vývoj cestovného ruchu, ktorý môže do značnej miery ovplyvniť vývoj v mnohých regiónoch Slovenska.

d) Nedostatočná geografická mobilita obyvateľstva

Ľudia len veľmi neochotne menia svoje bydlisko, čo je problém hlavne pri absencii pracovnej sily mimo regiónu s voľnou pracovnou silou. Dôležitý faktor zohráva aj nepružný trh s bývaním, ktorý do značnej miery problém prehľbuje.

Ochotu dochádzať do zamestnania môže v budúcnosti výrazne zmeniť nastavenie sociálnej siete, či zabezpečenie dopravy dopravným prostriedkom zamestnávateľa.

- e) Znížená schopnosť aktivizovať vnútorný potenciál územia
„Regióny, ktoré dokážu aktivizovať vlastné zdroje a nečakajú na paternalistický zásah štátu, si tým zvyšujú svoj adaptačný potenciál, a teda aj svoj potenciál sociálno-ekonomického rozvoja. V podmienkach Slovenska by akýmiisi nositeľmi aktivizácie mali byť územné samosprávy, či už na úrovni obcí, alebo samosprávnych regiónov. V prípade regionálnej samosprávy však existuje riziko nevyhovujúceho územného členenia.“ (GÁL a kol., 2003, s. 130)

1.2.3 Kľúčové disparity a hlavné faktory rozvoja Košického kraja

Košický samosprávny kraj vydal pre obdobie 2007 – 2013 Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ktorý predstavuje smerodajný dokument pre riadenie a vývoj jednotlivých oblastí regiónu, ktoré budú podporované zo štrukturálnych fondov. Nový program vychádza z údajov analyzovaných z programu z obdobia 2004 - 2006. Tvorí ho šesť základných globálnych cieľov a ich špecifických cieľov:

- a) Znižovanie zaťaženia životného prostredia (ochrana ovzdušia, minimalizácia tvorby odpadov, zachovanie osobitne chránených častí prírody, ochrana povrchových a podzemných vôd, environmentálne koncepcie pre rozvoj územia).
- b) Výrazné zvýšenie odvetvovej a priestorovej diverzifikácie priemyslu (zvýšenie odvetvovej diverzifikácie priemyslu, zvýšenie priestorovej diverzifikácie priemyslu, zvýšenie využitia intelektuálne a inovačného potenciálu regiónu).
- c) Výrazné zvýšenie ekonomickej aktivity malého a stredného podnikania z domácich zdrojov, dôrazné znižovanie nezamestnanosti (zlepšenie podnikateľského prostredia, podpora konkurencieschopnosti produkcie malých a stredných podnikateľov, zvyšovanie exportu, rozvoj cestovného ruchu)

- d) Dobudovanie infraštruktúry (rozvoj dopravnej infraštruktúry, rozvoj informačno-komunikačných technológií a masového využitia internetu, rozvoj technickej infraštruktúry regiónu ako vodovody, kanalizácia a plyn, ekonomická koncepcia)
- e) Posilňovanie sociálneho kapitálu a inštitucionálnej spolupráce (rozvoj sociálnej oblasti a podpora marginalizovaných skupín, rozvoj vzdelávacích služieb, posilnenie identity, vzdelania a sprístupnenie kultúrno-historického dedičstva rôznych národností, cirkví a kultúr, zdôraznenie identity ľudí, národnostných menšín, modernizácia a rozvoj siete sociálnych a zdravotníckych zariadení, rozvoj a posilnenie postavenia KSK na národnej a medzinárodnej úrovni)
- f) Rozvoj poľnohospodárstva a vidieka (rozvoj vidieka a uchovanie jeho tradícií, zlepšenie poľnohospodárskeho výrobného sektoru vrátane potravinárskeho priemyslu, uchovanie svojráznosti vidieckeho obyvateľstva, rozvoj Tokajskej oblasti)⁷

Analýza týchto cieľov viedla k určeniu kľúčových disparít v Košickom regióne.⁸

Košický kraj hodnotil tieto disparity v rámci kraja:

- doprava – kvalita ciest I., II., III. triedy, nehodovosť, chýbajúce cesty vyššej kategórie;
- životné prostredie – vodovod, kanalizácia, kvalita vody, znečistenie ovzdušia, komunálny odpad, separovaný zber odpadu;

⁷ [online]. Dostupné na: <http://www.vucke.sk/APIR/sk/Pre_Podnikatelov/phsr/Stranky/default.aspx>

⁸ Pre ich určenie sa využíval tento matematický vzorec:

$$\frac{PJIO \times 100\%}{PJIK}$$

PJIK

Kde:

PJIO – počet kvantifikovateľných jednotiek indikátora v danom okrese (napr. počet nezamestnaných, počet chýbajúcich lôžok, počet kilometrov ciest v nevyhovujúcom a havarijnom stave a pod.)

PJIK – počet kvantifikovateľných jednotiek indikátora v kraji (súčet PJIO za kraj)

Výsledky sú veľkosti disparít v percentách, ktoré sa porovnávajú s referenčnou úrovňou, ktorá určuje, v ktorých okresoch sú jednotlivé disparity kľúčové. Referenčná úroveň sa stanoví ako:

$$\frac{100\%}{PO}$$

PO

Kde:

PO – počet okresov, v ktorých sa disparita meria

V okrese, v ktorom vyjde disparita vyššia ako je referenčná úroveň, tak je zaradená medzi kľúčové.

V opačnom prípade je považovaná za pozitívny indikátor.

- základná infraštruktúra – školstvo, sociálna oblasť, zdravotníctvo, kultúra, cestovný ruch,
- ľudské zdroje (v rámci nich nezamestnanosť, dlhodobá nezamestnanosť, dochádzka za prácou a podiel obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach),
- vzdelávanie, znalostná ekonomika,
- poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka.

2. Cieľ práce

Hlavným cieľom mojej práce je na príklade vybraného regiónu poukázať na vývoj nezamestnanosti počas ekonomickej krízy a zmapovať trh práce v tomto období. Ďalším cieľom mojej práce je porovnať vývoj nezamestnanosti v uvedenom období s medializovanou ponukou pracovných miest v regióne.

V zmysle formulovania hlavného cieľa som si stanovil nasledovné parciálne ciele:

- zozbieranie, preštudovanie a obsahová analýza odborných a vedeckých prác a empirických podkladových materiálov,
- načrtnutie obrazu o súčasnom stave evidovanej nezamestnanosti a jej vnútornej štruktúry (vzdelanostná štruktúra nezamestnaných, štruktúra nezamestnaných podľa dĺžky nezamestnanosti, priestorové rozloženie nezamestnaných v regióne na úrovni jednotlivých okresov) a zhodnotenie súčasného stavu a vývoja nezamestnanosti v Košickom kraji v roku 2009 prostredníctvom údajov a informácií z rôznych druhov odborných analýz a databáz
- charakteristika mediálneho profilu trhu práce (prostredníctvom vybraných médií) a jeho porovnanie so štruktúrou nezamestnaných
- zhodnotenie súčasného stavu a vývoja trhu práce v Košickom kraji za rok 2009.

3. Metodika práce

Metodika mojej výskumnej práce vychádzala zo stanoveného hlavného cieľa práce rozpracovaného do jednotlivých parciálnych cieľov práce. Jedným z predpokladaných prínosov tejto diplomovej práce je práve kompletizácia bibliografických údajov a iných poznatkov vzťahujúcich sa na uvedenú problematiku, ktorá je v súčasnosti na Slovensku, ale i vo svete veľmi diskutovaná a aktuálna. To bolo obsahom prípravnej etapy mojej práce.

Náplňou prvej analytickej časti je zhodnotenie súčasného stavu sledovaného regiónu prostredníctvom verejne dostupných údajov.

Druhá časť je zameraná na nezamestnanosť vo vybranom regióne Slovenska. Je v nej spracovaný vývoj štruktúry nezamestnanosti v roku 2009 pri mesačnom sledovaní.

Tretia časť sa týka zozbieraných informácií o ponuke práce z regionálnej tlače, internetových portálov ponúkajúcich prácu a internetovej stránky Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Záverečná časť práce je interpretáciou a zhrnutím získaných informácií v zmysle definovaných cieľov práce a tiež pokusom predložiť návrhy na možné riešenia danej problematiky, resp. na zlepšenie popísanej situácie.

Podklady a dáta pre analytickú časť som čerpal hlavne z odborných a expertných regionálnych analýz a štúdií, ktoré sú dostupné na Štatistickom úrade a internetových stránkach inštitúcií, zaoberajúcich sa touto problematikou.

4. Vlastná práca

V tejto časti práce som sa zamerlal na Košický región, ktorý patrí počtom obyvateľov k najväčším regiónom Slovenska, s výskytom širokého spektra sociálnych nerovností. Hoci má veľký potenciál, pretože patrí ku krajom s vysokou nedobrovoľnou nezamestnanosťou, patrí k slabšie vyvinutým regiónom s výraznými vnútornými rozdielmi.

4.1 Charakteristika Košického regiónu

Košický kraj je rozlohou štvrtým (6 752 km²), počtom obyvateľov druhým najväčším krajom Slovenska. Člení sa na jedenásť okresov: Gelnica, Košice I, Košice II, Košice III, Košice IV, Košice–okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov. Má spolu 440 obcí, z ktorých má 17 štatút mesta. Kraj patrí k hustejšie osídleným regiónom, žije tu 14,3 % obyvateľstva SR. Vo vzdelanostnej úrovni obyvateľstva sa prejavuje pozitívny vývoj hodnôt. Najpočetnejšiu skupinu tvorí obyvateľstvo s úplným stredným odborným vzdelaním (16,4 %). Vysokoškolské vzdelanie dosiahlo 7,5 % obyvateľstva. Kraj je priemyselno–poľnohospodárskym regiónom s tradíciou v hutníctve a strojárstve. Z celkového obyvateľstva tvorí 46,7 % ekonomicky aktívnych osôb. Dopravná sieť kraja vo veľkej miere odráža jeho polohový potenciál. Významným dopravným uzlom a križovatkou ciest štátneho i medzinárodného významu sú Košice, ktoré sú aj najvýznamnejším ekonomickým a kultúrnym centrom kraja.

4.1.1 SWOT analýza Košického regiónu

Podľa sprístupnenej SWOT analýzy (vypracovanej Košickým samosprávnym krajom) sociálnej oblasti v Košickom regióne som v skrátenej forme zhrnul, že slabými stránkami tohto regiónu sú v oblasti ekonomického rozvoja nízka diverzifikácia priemyslu, nerovnomerne rozmiestnená priemyselná výroba, nízka miera finalizácie sofistikovanej výroby, motivácia priamych zahraničných investorov, ktorá je spôsobená prevažne lacnou pracovnou silou a nie inovačným potenciálom územia, odchod kvalifikovanej pracovnej sily, vysoká a vnútorne disparitná miera nezamestnanosti, nepriaznivá kvalifikačná štruktúra nezamestnaných a nepriaznivé podnikateľské prostredie pre malé a stredné podnikanie. V oblasti dopravy a telekomunikácie sa za

slabé stránky považuje opotrebovaná cestná sieť, chýbajúce rýchlostné komunikácie, málo využívané letecké spojenie a nedobudované letisko v Košiciach v súlade s požiadavkami letísk s medzinárodným štatútom (terminál, riadiaca veža). Čo sa týka oblasti ľudských zdrojov, tak sa slabé stránky rozdeľujú na sociálnu oblasť a komunikáciu. K sociálnej oblasti sa zaraďujú vysoká miera nezamestnanosti, problém dlhodobej nezamestnanosti, nízka životná úroveň obyvateľstva, nedostatok bytov (cenovo dostupných aj strednej a slabšej vrstve obyvateľstva), zastaranosť školských a zdravotných objektov a nedostatok financií na ich prevádzku, nedostatočná úroveň a kapacita zariadení sociálnych služieb, nedostatok informácií a motivácie obyvateľstva v oblasti podnikania a výrazná nerozvinutosť vidieckych oblastí. V oblasti komunikácie sú slabými stránkami nedostatočná a nejednotná rozvinutosť medzinárodnej a regionálnej informačnej siete, nedostatočná jazyková vybavenosť obyvateľstva (znalosť cudzích jazykov), nedostatočná spolupráca odborných a verejných inštitúcií pri spracovaní a implementácii strategických materiálov, nedostatočné vzájomné vedomosti o hospodárskej a ekonomickej situácii v pohraničných oblastiach, chýbajúce zastúpenie reprezentantov kraja v centrách EÚ, nepripravenosť verejného sektora na prijatie predvstupovej a štrukturálnej pomoci EÚ, nedostatočne rozvinuté medzisektorové partnerstvá, slabo rozvinutá identita občanov regiónu a informovanosť občanov o výhodách a nevýhodách vstupu do EÚ. Ďalšou analyzovanou oblasťou bolo životné prostredie. V ňom má Košický kraj slabé stránky v nevyhovujúcej koncentrácii a štruktúre priemyslu, znečistenom ovzduší, nedobudovanej vodovodnej a kanalizačnej siete a čističiek odpadových vôd, starých ekologických záťažach (čierne skládky, opustené bane,...), nízkej a zlej kvalite ako povrchových tak aj podzemných vôd a nedostatočnej ochrane pred povodňami. Poslednou analyzovanou oblasťou je poľnohospodárstvo a vidiek. K jeho slabým stránkam patria nepriaznivá sociálna a vzdelanostná úroveň obyvateľstva, vysoká miera nezamestnanosti, značná sústredenosť a vysoký podiel neprispôsobivej časti rómskeho obyvateľstva, nízka dostupnosť sídiel a ich nedostatočná vybavenosť technickou infraštruktúrou, nízky stupeň občianskej vybavenosti, absencia podnikateľských aktivít a absencia rozvojových programov.

Naopak, silné stránky ekonomického rozvoja predstavujú Košice 2 (najvýznamnejší urbánny systém SR), prítomnosť USS (bývalé VSŽ), existencia potencionálnych pólov rozvoja (Spišská Nová Ves a Michalovce) s náznakmi endogénneho rozvoja subregiónu, potenciál kvalifikačne a cenovo konkurencieschopnej pracovnej sily, priaznivejší demografický vývoj v porovnaní s SR a EÚ, v porovnaní so Slovenskom mierne rozvinutejšie odborné stredné školstvo a technické vysoké školstvo a pomerne rozvinuté malé a stredné podnikanie v niektorých oblastiach kraja. Z dopravy je pozitívne hodnotená realizácia dopravných systémov v smere východ – západ, sever – juh, vybudované cestné, železničné a letecké spojenia, vybudovaná širokorozchodná trať z Hanisky pri Košiciach po hranicu s Ukrajinou, prekládková stanica v Čiernej nad Tisou s normálnym a širokým rozchodom koľajníc, letisko v Košiciach s medzinárodnými parametrami, či Košice ako medzinárodný železničný uzol. V sociálnej oblasti ľudských zdrojov sú silnými stránkami vhodná demografická štruktúra obyvateľstva, priaznivý stav prirodzeného prírastku obyvateľstva, multikultúrna spoločenská klíma a Košice ako centrum vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií, či univerzitné centrum. V oblasti komunikácie sú silnými stránkami rozbehnutá euroregionálna činnosť v regióne (až 5 euroregiónov čo je unikát v Európe), schopnosť obojstrannej komunikácie obyvateľstva v prihraničných oblastiach, tradícia obchodných ciest v rámci tretieho sektora, existujúce aktivity v rámci tretieho sektora a vznik regionálnej samosprávy. Životné prostredie a technická infraštruktúra prinášajú vysokú zalesnenosť, vysoký podiel chránených území (atraktívne prírodné prostredie), prítomnosť geotermálnych, liečivých a minerálnych vôd, existencia spaľovne odpadu a plynofikácia obcí. V oblasti poľnohospodárstva a vidieka sú silnými stránkami vhodné podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, významné prírodné a kultúrno-historické bohatstvo, vysoký podiel obyvateľstva v produktívnom veku, prítomnosť ľudových tradícií v živote obyvateľov a existujúce občianske aktivity v rámci tretieho sektora.

Medzi príležitosti ekonomického rozvoja Košického regiónu patria podľa SWOT analýzy zvýšený záujem zahraničných investorov o investovanie po vstupe do EÚ, využitie štrukturálnych fondov EÚ, rozvoj zahraničného obchodu, zvýšenie exportu a dobudovanie medzinárodných dopravných ťahov. Ohrozenia tvoria zvýšené konkurenčné tlaky po vstupe do EÚ, meškanie kľúčových reforiem na národnej úrovni,

presun investorov viac na východ z dôvodu lacnejšej pracovnej sily, neschopnosť SR čerpať prostriedky EÚ v plnej výške, nedostatočne efektívne podporné inštitúcie pre priame zahraničné investície a export, nestabilná politická situácia pred parlamentnými voľbami a vysoké odvodové zaťaženie v porovnaní s krajinami OECD. V doprave patria medzi príležitosti rozvoj Euroregiónu Košice – Miškolec, ktorý podmieňuje vybudovanie rýchlostnej cesty Košice – štátna hranica Maďarsko. Ďalej je to splavnenie rieky Tisa na maďarskom a juhovýchodnom území, čo prináša možnosť splavňovania riek Bodrog, Laborec a Latorica ako národnej vodnej cesty IV. triedy. Ohrozenia tvorí nedostatok verejných investícií na dobudovanie dopravnej infraštruktúry a znížená dostupnosť územia pre zahraničných obchodných partnerov a turistov. V sociálnej oblasti ľudských zdrojov tvoria príležitosti podpora aktivít riešiacich rómsku problematiku, dobudovanie materiálo-technickej základne školstva, podpora výstavby a obnovy bytového fondu, podpora transformácie siete zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnych služieb, podpora partnerstva a spolupráce štátnych a neštátnych organizácií, či zakladanie rodinných firiem a rozvoj telepráce na zvýšenie zamestnanosti. Ohroziť to môže pokles reálnych miezd, nedoriešenie vlastníckych vzťahov k pôde, zastavenie štátnej podpory na bytovú výstavbu a riziko stagnácie dlhodobo nezamestnaných. Z oblasti komunikácie je príležitosťou možnosť čerpania nenávratných finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu a spolupráca v rámci Vyšegrádskej štvorky. Ohroziť tieto príležitosti môže zníženie podielu obchodu s nečlenskými krajinami EÚ, politický vývoj z pohľadu euroregiónov a nízka absorpčná schopnosť verejného sektora pre finančné prostriedky EÚ. Životné prostredie a technická infraštruktúra prinášajú príležitosti v zníženom používaní tuhých palív, vhodná technológia pre spaľovňu, bionafta získaná bezodpadovou rafináciou rastlinných olejov, obnoviteľné zdroje energie a environmentálna výchova. Ohrozenia tvorí v prevažnej väčšine využívané vykurovanie tuhými palivami, prítomnosť ťažkého priemyslu, z dlhodobého hľadiska nedostatočná kapacita pitnej vody a neriešená automobilová doprava. Príležitosti poľnohospodárstva a vidieka spočívajú v zlepšení dopravnej dostupnosti a tým zatriktívnenie vidieka pre podnikanie a cestovný ruch a na to nadväzujúci rozvoj služieb, školstva a cestovného ruchu smerujúci k vytváraniu pracovných príležitostí. Ohrozenia sú tvorené rastom nezamestnanosti, poklesom počtu stálych obyvateľov obcí, neriešenie rómskej problematiky a prílev lacných zahraničím dotovaných potravín.

4.1.2 Kľúčové disparity v oblasti ľudských zdrojov v rámci okresov Košického regiónu

V okresoch Košického kraja boli stanovené všetky referenčné úrovne sledovaných disparít na úrovni 12,5%. V okrese Gelnica a v okrese Sobrance boli pozitívne hodnotené všetky indikátory disparít v oblasti ľudských zdrojov, pretože sa nachádzali pod referenčnými úrovňami stanovenými pre okresy v rámci kraja. V okresoch Košice I. – IV. (spolu) je za kľúčovú disparitu označená nezamestnanosť, ktorá dosiahla úroveň 16,6%. V okrese Košice – okolie boli nad referenčnou úrovňou viaceré ukazovatele a to nezamestnanosť 16,7%, dlhodobá nezamestnanosť 18,6%, odchádzka za prácou až 24,8% a podiel obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach 20,5%. V okrese Michalovce boli za kľúčové disparity podobne ako pri okrese Košice - okolie označené nezamestnanosť, ktorá dosiahla úroveň 16%, dlhodobá nezamestnanosť s úrovňou 15,8%, odchádzka za prácou pri úrovni 16,5% a podiel obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach s úrovňou 15,3%. Okres Rožňava disponuje iba jednou disparitou v oblasti ľudských zdrojov a to dlhodobou nezamestnanosťou s úrovňou 13,3%. Okres Spišská Nová Ves má kľúčové disparity v dochádzke za prácou s úrovňou 13,7% a v podiele obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach s úrovňou 18,3%.

Tab. 1 Kľúčové disparity v oblasti ľudských zdrojov v KSK (%)

Okres	Nezamestnanosť	Dlhodobá nezamestnanosť	Odchádzka za prácou	Podiel obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach
Gelnica	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5
Košice I. – IV.	16,6	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5
Košice - okolie	16,7	18,6	24,8	20,5
Michalovce	16	15,8	16,5	15,3
Rožňava	Pod úrovňou 12,5	13,3	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5
Sobrance	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5
SNV	Pod úrovňou 12,5	Pod úrovňou 12,5	13,7	18,3
Trebišov	18,5	20,9	24,8	18,1

Zdroj: vucke.sk

V okrese Trebišov sú tak ako v okresoch Košice – okolie a Michalovce kľúčové disparity v oblasti nezamestnanosti (18,5%), dlhodobej nezamestnanosti (20,9%), odchádzke za prácou (24,8%) a v podiele obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach (18,1%).

Z hore uvedených údajov vyplýva, že v oblasti nezamestnanosti bol na tom najhoršie okres Trebišov ako aj v oblasti dlhodobej nezamestnanosti. V oblasti odchádzky za prácou boli na tom v najhoršej pozícii okresy Košice – okolie a Trebišov. Najvyššiu úroveň podielu obyvateľstva žijúceho v rómskych osídleniach mal okres Košice – okolie. Za najhoršiu (v rámci okresov KSK) z pohľadu najväčších disparít teda hodnotím situáciu v okrese Trebišov, ktorý dosiahol najkritickejšie hodnoty v troch zo štyroch sledovaných ukazovateľov a aj v tom poslednom ukazovateli sa umiestnil na treťom najhoršom mieste.

4.2 Vývoj a štruktúra nezamestnanosti

V tejto časti práce som rozanalyzoval a zhodnotil dlhodobú a krátkodobú nezamestnanosť v Košickom regióne, nezamestnanosť v jednotlivých okresoch košického regiónu, prítok a odtok zamestnancov z jednotlivých odvetví národného hospodárstva a uplatnenie sa na trhu práce absolventov škôl podľa doby do ich prvého nástupu do práce.

4.2.1 Dlhodobá a krátkodobá nezamestnanosť vo vybranom regióne

V Košickom regióne sa v priebehu roka 2009 celková nezamestnanosť zvýšila z celkového počtu nezamestnaných 56 819 až na úroveň 70 193, čo v rámci regionálnej štatistiky predstavuje nárast až o 23,54%. Z hľadiska celoslovenskej štatistiky to predstavuje nárast z pôvodnej 14,12% miery evidovanej nezamestnanosti na úroveň 17,30%. Ako môžeme vidieť v tabuľke 2, dlhodobá nezamestnanosť mala kolísavý charakter, no v konečnom dôsledku bola na konci roka nižšia ako na jeho začiatku, čo je veľmi pozitívny jav. Vývoj krátkodobej nezamestnanosti mal viac menej stúpajúci charakter počas celého roka. V januári bolo v kraji 56 819 nezamestnaných a počas nasledujúcich mesiacov tento počet len narastal. Mierny pokles nastal jedine v auguste, ale bol to ojedinelý jav a do konca roka opäť len stúpala. Koncom roka dosiahla nezamestnanosť úroveň 70 193 nezamestnaných. Pod takýto vysoký nárast nezamestnanosti sa podpísali prepúšťania vo firmách ako Eurocast, HM Košice, Hydina

ZK či Slovres. Hromadné prepúšťania nastali aj vo firmách ako Embraco a SEZ Krompachy. Podľa informácií Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Spišskej Novej Vsi dôvodom prepúšťania v SEZ Krompachy je nadbytočnosť zamestnancov po znížení počtu objednávok od zahraničného odberateľa. Veľké množstvo ľudí podalo výpovede aj vo firme Siderit, keďže na firmu bol vyhlásený konkurz a zamestnancom neboli vyplatené mzdy za dva mesiace. V okrese Spišská Nová Ves začiatkom roka ohlásili hromadné prepúšťanie firmy Mäsospis zo Spišskej Novej Vsi, ŽP Prako a akciová spoločnosť Umex Slovakia. V priemyselnom parku pri obci Kechnec oznámila spoločnosť Molex Slovakia hromadné prepúšťanie a z celkového počtu 967 zamestnancov prepustila 765 pracovníkov. Prepúšťanie sa dotklo aj subdodávateľských firiem najväčšej spoločnosti na Východnom Slovensku a to USS, ktorá kvôli celosvetovej kríze tiež znížila stavy o niekoľko stoviek pracovných miest. Väčšiemu prepúšťaniu sa však USS vyhla vďaka zmluve, ktorá ju zaväzovala udržať zamestnanosť do roku 2010. Firme sa podarilo presvedčiť zamestnancov, aby si čerpali nevyčerpané dovolenky a tým sa vyhli situácii, aby zamestnanci nemali v práci čo robiť. K tomu sa časť zamestnancov rozhodlo odísť do predčasného dôchodku, čo firma pozitívne privítala.

Tab. 2 Vývoj nezamestnanosti podľa dĺžky evidencie nezamestnanosti

Mesiac	UoZ	do 48 mesiacov	nad 48 mesiacov
	Spolu		
December	70 193	56 857	13 336
November	69 297	55 945	13 352
Október	68 949	55 613	13 336
September	68 604	55 283	13 321
August	66 631	53 370	13 261
Júl	66 996	53 753	13 243
Jún	66 484	53 231	13 253
Máj	65 260	51 941	13 319
Apríl	63 651	50 318	13 333
Marec	62 072	48 724	13 348
Február	59 323	45 959	13 364
Január	56 819	43 447	13 372

Zdroj: ÚPSVAR

4.2.2 Vývoj nezamestnanosti podľa okresov

Podľa sledovaných mesačných údajov sa v roku 2009 ani v jednom okrese nezmenil počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Najväčší počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva v košickom regióne bol v okrese Košice – okolie (49 257) a najmenší v okrese Sobrance (10 178). Počas roka sa menil iba celkový počet uchádzačov o zamestnanie, ako nám ukazuje tabuľka č.3.

Tab. 3 Nárast UoZ a miery nezamestnanosti v r. 2009

Okres	Nárast UoZ			miera nezamestnanosti (%)		
	január	december	zmena	január	december	zmena
Gelnica	2 762	3 446	684	20,45	25,52	5,07
Košice I	2 125	2 793	668	6,91	9,08	2,17
Košice II	3 175	4 134	959	8,36	10,88	2,52
Košice III	1 215	1 761	546	7,07	10,24	3,17
Košice IV	1 894	2 507	613	6,50	8,61	2,11
Košice - okolie	9 542	11 549	2 007	19,37	23,45	4,08
Míchalovce	9 407	11 307	1 900	19,60	23,56	3,96
Rožňava	7 150	8 788	1 638	24,25	29,80	5,55
Sobrance	2 165	2 582	417	21,27	25,37	4,10
Spišská Nová Ves	6 621	8 476	1 855	16,28	20,84	4,56
Trebišov	10 763	12 850	2 087	23,96	28,61	4,65

Zdroj: ÚPSVAR

Najmenší nárast uchádzačov o zamestnanie bol v okrese Sobrance, kde sa počet evidovaných uchádzačov zvýšil o 417. Bolo to spôsobené tým, že tam nepôsobí žiadna väčšia a významnejšia firma, ktorá by sa dostala do väčších problémov a musela pristúpiť k prepúšťaniu. Naopak, najvyšší nárast žiadostí o zamestnanie zaznamenali v Trebišovskom okrese a to až o 2087. Pod takýto výrazný nárast sa podpísali najmä hromadné prepúšťania v podnikoch ako ROSS (odevné závody) či M.B.E. (závody na výrobu káblových zväzkov). Svoju úlohu v náraste nezamestnanosti v Trebišovskom regióne zohral aj fakt, že sa po strate zamestnania v zahraničí vrátilo veľa ľudí domov a zaregistrovali sa na úrade práce.

4.2.3 Vývoj nezamestnanosti absolventov škôl podľa doby evidencie

V roku 2009 bolo v košickom kraji zaevidovaných 3 355 absolventov vysokých škôl bez pracovnej praxe, čo možno vidieť v tabuľke č.4. Najviac ich pochádzalo z Trebišovského okresu (563), druhú najpočetnejšiu skupinu tvorili absolventi z okresu Košice – okolie (518). Zo štatistík vyplýva, že najmenej absolventov vysokých škôl pochádza z okresov Košice III. (93), Sobrance (117) a Gelnica (136).

Tab. 4 Vývoj nezamestnanosti absolventov škôl k Košickom kraji

Územie	Spolu	do 3 mesiacov	do 3 mesiacov v %	od 3 do 12 mesiacov	od 3 do 12 mesiacov v %	od 12 do 24 mesiacov	od 12 do 24 mesiacov v %	nad 24 mesiacov
Gelnica	136	42	30,88	91	66,91	3	2,21	0
Košice I.	259	126	48,65	119	45,95	14	5,41	0
Košice II.	328	178	54,27	140	42,68	10	3,05	0
Košice III.	93	56	60,22	36	38,71	1	1,08	0
Košice IV.	167	93	55,69	68	40,72	6	3,59	0
Košice - okolie	518	167	32,24	326	62,93	25	4,83	0
Michalovce	432	108	25,00	284	65,74	40	9,26	0
Rožňava	337	76	22,55	223	66,17	38	11,28	0
Sobrance	117	32	27,35	76	64,96	9	7,69	0
Spišská Nová Ves	405	186	45,93	209	51,60	10	2,47	0
Trebišov	563	167	29,66	357	63,41	39	6,93	0
Košický kraj	3 355	1 231	36,69	1 929	57,50	195	5,81	0

Zdroj: ÚPSVAR

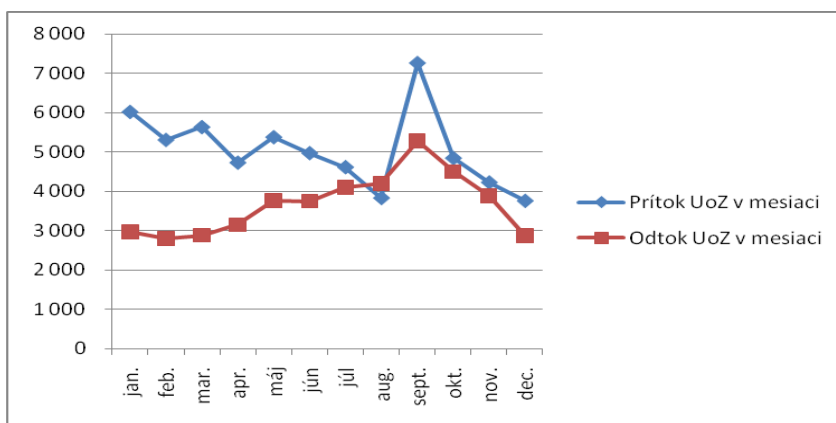
Najväčšiemu počtu absolventov sa podarilo uplatniť na trhu práce do prvých troch mesiacov od zaevidovania sa na Úrade práce. Z celkového počtu 3 355 sa v tomto časovom období zamestnalo až 1 231 uchádzačov o prácu z celkového počtu čerstvých absolventov vysokých škôl, čo predstavovalo 36,69%. Najlepšie uplatnenie našli absolventi z okresu Košice III., kde sa vyše 60% zamestnalo do troch mesiacov.

Najhoršie sa dokázali uplatniť absolventi z okresu Rožňava (len 22,55% z ich celkového počtu). Ďalšia veľká časť absolventov sa zamestnala v časovom horizonte od troch do dvanástich mesiacov od ukončenia štúdia a najväčší počet bol zaevidovaný v okrese Gelnica, čo predstavovalo 66,91%. Naopak najmenší počet zamestnaných absolventov v tomto období bol evidovaný v okrese Košice III. (38,71%). Zvyšným percentám dovtedy ešte nezamestnaných absolventom sa podarilo nájsť zamestnanie do 24 mesiacov od svojej evidencie na Úradoch práce a to konkrétne najviac 11,28% v Rožňavskom okrese a naopak najmenej zvyšných 2,21% absolventov z okresu Gelnica.

4.2.4 Stav a vývoj UoZ, ich prítok a odtok v roku 2009

Po celé obdobie roku 2009 mal stav uchádzačov o zamestnanie rastúci charakter, až na prelom mesiacov august, september, kedy došlo k miernemu poklesu. Najmenej priaznivý vývoj bol v prvej polovici roka, predovšetkým v prvom štvrtroku, kedy sa medzimesačný nárast uchádzačov pohyboval medzi úrovňou 4,4 – 5,7%. Určité spomalenie rastu uchádzačov o zamestnanie nastalo v druhom polroku, kedy dokonca v mesiaci august došlo k poklesu počtu uchádzačov o 0,54%. V septembri došlo k opätovnému vyššiemu nárastu (takmer 3%), no posledný štvrtrok sa nárast opäť spomalil. Podrobný vývoj prítoku a odtoku UoZ môžeme vidieť na obrázku č. 1.

Obr. 1 Prítok a odtok UoZ v roku 2009 v Košickom kraji

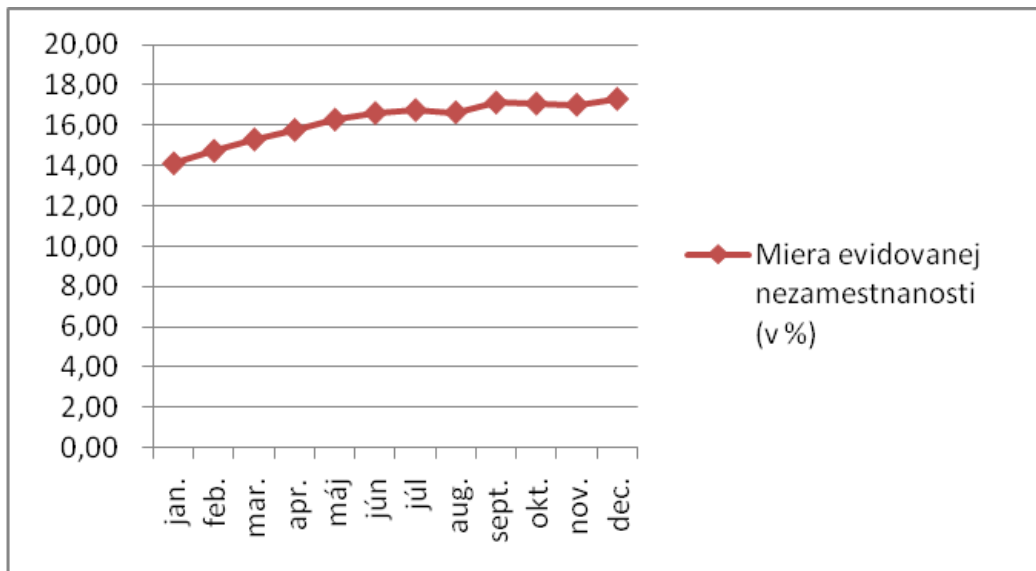

Zdroj: ÚPSVAR

Podobný vývoj mala aj miera evidovanej nezamestnanosti. V januári 2009 dosahovala úroveň 14,12%. Počas roka systematicky stúpala, o čom hovorí aj graf na obrázku č.2. Jemné zakolísanie nastalo v auguste, kedy došlo k poklesu o 0,11%,

v októbri klesla o 0,05% a v novembri rovnako poklesla o 0,06%. Mierny pokles nezamestnanosti nastal v auguste hlavne kvôli sezónnym prácam v poľnohospodárstve (ošetrovanie viniča, ovocných stromov, výsadba, zber úrody) či stavebníctve, ako aj vďaka účinkom vládnych opatrení. August je mesiacom, kedy nezamestnanosť pravidelne dosahuje najnižšie úrovne v roku a to už vďaka spomínaným sezónnym prácam. Rozsah poklesu však do veľkej miery ovplyvňuje počasie. No ani tieto mierne poklesy však nezabránili tomu, že na konci roka bola úroveň evidovanej nezamestnanosti na pozícii 17,30%, čo predstavuje ročný nárast až o 3,18%. Koncoročné zvýšenie evidovanej nezamestnanosti spôsobuje nárast absolventov v evidencii úradov práce.

Obr. 2 Vývoj miery evidovanej nezamestnanosti v Košickom kraji

Zdroj: ÚPSVAR

4.3 Vývoj a štruktúra trhu práce

Počet voľných pracovných miest má klesajúcu tendenciu. Po výraznom poklese ku koncu roku 2008 sa prítok voľných pracovných miest stabilizoval a pohybuje sa okolo 1 000 pracovných miest týždenne. Celkový počet aktuálnych voľných pracovných miest poklesol o polovicu z takmer 20 000 v období začiatku krízy na 9 738 voľných pracovných miest k 25. 1. 2009. Pokles bol spôsobený najmä hromadným rušením už nahlásených voľných pracovných miest, prehodnotením počtu aktuálnych voľných pracovných miest a opatrným nahlasovaním nových voľných pracovných miest. Zamestnávateľia netvoria nové pracovné miesta a uvoľnené pracovné miesta preobsadzujú len výnimočne.

4.3.1 Vývoj a štruktúra ponuky práce podľa informácií zverejnených na internete

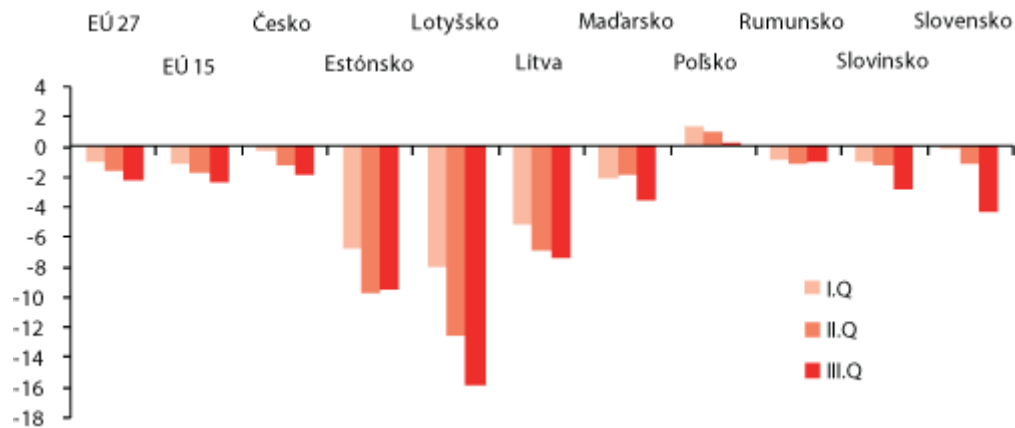
Vývoj ponuky práce podľa informácií HPI

Vývoj na trhu práce podľa vyjadrenia Stredoeurópskeho inštitútu pre zdravotnú politiku s oneskorením, ale veľmi citelne reagoval na priebeh ekonomickej recesie vo svete. Analytici inštitútu sa domnievajú, že tak, ako s oneskorením reagoval trh práce na zhoršenie vývoja produkcie, tak sa pravdepodobne bude situácia zlepšovať s oneskorením. Tieto problémy sa odrážajú predovšetkým na príjmoch do fondov sociálneho zabezpečenia, predovšetkým príjmov zdravotných poisťovní.

Súčasná vláda sa snažila presvedčiť verejnosť, že hlavne vďaka jej protikrizovým opatreniam je dopad krízy menší ako v iných krajinách Európskej únie. Ako hlavný cieľ pritom uviedli vládny činitelia udržanie zamestnanosti. A práve prostredníctvom grafu vývoja zamestnanosti je možné vidieť, že informácie poskytované vládou boli nepravdivé a zavádzajúce a že opatrenia nemali až taký účinok, ako prezentovala vláda. Pokles zamestnanosti nastal skoro vo všetkých krajinách a vo väčšine prípadov sa počas celého roka zhoršoval. Mierny nárast zamestnanosti zaznamenali len v Rumunsku v treťom štvrtroku. V Poľsku síce zamestnanosť klesla v priebehu roka, no aj tak sa udržali ako jediný v kladných číslach. Slovensko malo medziročný pokles zamestnanosti v treťom štvrtroku výraznejší ako bol priemer EÚ 15 a dokonca aj priemer EÚ 27. Horší vývoj zaznamenali len pobaltské

ekonomiky. Z toho je možné tvrdiť, že dopad recesie na zamestnanosť v SR bol miernejší len v prvom štvrtroku a potom už došlo k vyššiemu prepadu ako vo väčšine krajín EÚ.

Obr. 3 Medziročná zmena počtu pracujúcich v troch štvrtrokoch 2009 (v %)

Zdroj: Eurostat

Analytici agentúry predpokladajú, že kým ukazovatele týkajúce sa produkcie dosiahli svoje dno už v roku 2009, tak ukazovatele trhu práce pocítia svoje dno až v priebehu prvej polovice roka 2010. Predpokladá sa, že dno však nebude situované výrazne hlbšie, ako bol stav v druhej polovici roka 2009. Hoci je dosť informácií o obnovení medziročného rastu priemyselnej produkcie v novembri 2009, nepredpokladá sa dosiahnutie kritickej hodnoty rastu produkcie nutnej k tomu, aby sa zvýšila zamestnanosť. Realnejšia prognóza hovorí o striedaní dobrých a zlých správ, o prijímaní a prepúšťaní. Väčšina zamestnávateľov má totiž vytvorené rezervy pracovnej sily, ktoré sa vytvorili počas krízy. Tieto rezervy budú môcť pri miernom oživení produkcie lepšie využiť a nevznikne hneď potreba prijímania nových pracovníkov. Až po vyčerpaní tejto rezervy je možné počítat' s nárastom zamestnanosti aj zvýšením dynamiky miezd⁹.

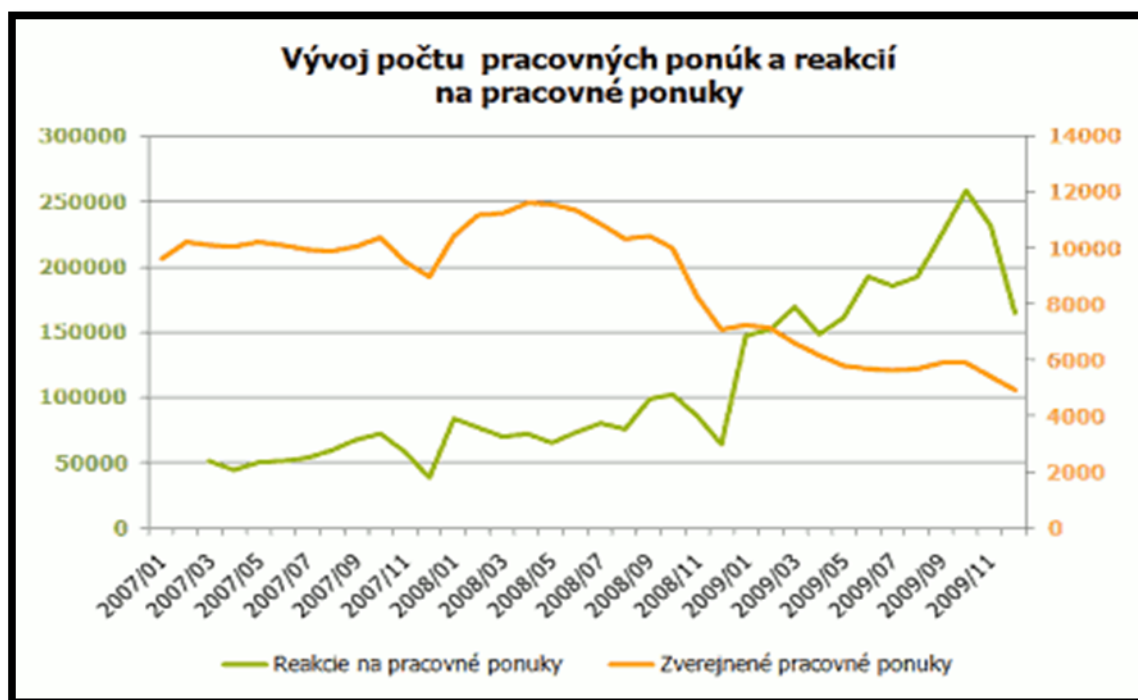
⁹ <<http://www.hpi.sk/hpi/sk/view/3803/zhodnotenie-vyvoja-na-trhu-prace-v-roku-2009-a-vyhľad-na-2010.html>>

Vývoj ponuky práce podľa informácií portálu Profesia.sk

Podľa informácií dostupných na internetovom portále zaznamenal Slovenský internetový trh práce v histórii najväčší prepád. Recesia v ekonomike Slovenska priniesla so sebou prudký pokles pracovných ponúk. Pozitívnym prínosom tejto situácie bol rekordný rast reakcií na ponúkané pracovné miesta.

Najväčšiu zmenu zaznamenali v prepade zverejnených pracovných ponúk, ktorý sa začal prejavovať už koncom roka 2008. Prudký pokles sa zastavil až v apríli, kedy ponuky medziročne klesli o viac ako 50%. Potom už mal pokles miernejší priebeh. Druhú najväčšiu zmenu zaznamenali pri reakciách na pracovné ponuky. Tie spolu s prudkým poklesom pracovných ponúk začali prudko rásť a svoje rekordné hodnoty dosiahli v októbri, kedy sa medziročne zvýšili až o 153%. V novembri a decembri už došlo k poklesu, čo bolo spôsobené sezónnosťou. Vývoj zverejnených pracovných ponúk a reakcií na tieto ponuky možno porovnať na obrázku č. 4.

Obr. 4 Vývoj počtu pracovných ponúk a reakcií na pracovné ponuky

Zdroj: Profesia.sk

Ako evidoval pracovný portál Profesia.sk, ponuka práce klesla takmer vo všetkých pracovných oblastiach. Najviac poklesla ponuka pracovných miest z oblastí baníctva a hutníctva, drevospracujúceho priemyslu, strojárstva a výroby. Najmenšie prepady ponuky práce boli zaznamenané v poisťovníctve, školstve a legislatíve. Medziročný nárast pracovných ponúk na úrovni 3% bol v oblasti zdravotníctva, farmácie a sociálnej práce. Prehľadné porovnanie medziročnej zmeny pracovných ponúk a medziročnej zmeny počtu životopisov možno vidieť v tabuľke č. 5.

Tab. 5 Medziročné zmeny PP a životopisov podľa pracovných oblastí

Pracovná oblasť	Medziročná zmena počtu pracovných ponúk	Medziročná zmena počtu životopisov
Automobilový priemysel	-64,5	16,1
Baníctvo, hutníctvo	-80,9	51,7
Drevospracujúci priemysel	-70,0	43,0
Leasing	-37,3	-28,8
Ľudské zdroje a personalistika	-48,0	-25,8
Marketing a reklama	-45,9	-20,9
Poisťovníctvo	-21,8	4,7
Poľnohospodárstvo a potravinárstvo	-47,5	45,4
Právo a legislatíva	-23,2	-13,9
Strojárstvo	-65,7	30,8
Školstvo, vzdelanie, veda a výskum	-29,2	-6,7
Textilný, kožiarsky a odevný priemysel	-46,3	40,7
Vrcholový manažment	-35,4	-23,4
Výroba	-60,8	17,3
Zdravotníctvo, farmácia, sociálna oblasť	2,7	-4,4
Celkovo	-42,1	0,3

Zdroj: Profesia.sk

S rastúcou mierou nezamestnanosti a poklesom pracovných ponúk došlo k nárastu životopisov, hlavne v oblastiach najviac postihnutých krízou (poľnohospodárstvo a potravinárstvo, drevospracujúci, textilný a automobilový priemysel a služby). Presne opačný vývoj nastal v oblastiach ako lízing, ľudské zdroje

a personalistika, vrcholový manažment, reklama a marketing. Portál predpokladá, že tento pokles je spojený s dobrovoľnou fluktuáciou i ľudí.

Východné Slovensko je často spomínaný ako región s najvyššou nezamestnanosťou. Napriek tomu bol v Košickom kraji najnižší prepád voľných pracovných miest spomedzi všetkých krajov a to "len" o takmer 26%. Najvyšší prepád bol zaznamenaný v Žilinskom (viac ako 50%) a Bratislavskom (cez 44%) kraji.

Tab. 6 Medziročná zmena pracovných ponúk a životopisov podľa krajov

Kraj	Medziročná zmena počtu pracovných ponúk	Medziročná zmena počtu životopisov
Banskobystrický kraj	-36,5%	2,8%
Bratislavský kraj	-44,5%	-1,8%
Košický kraj	-25,8%	-1,4%
Nitriansky kraj	-32,9%	0,3%
Prešovský kraj	-41,3%	0,3%
Trenčiansky kraj	-42,3%	2,7%
Trnavský kraj	40,5%	2,0%
Žilinský kraj	52,2%	-3,1%
Celkovo	-42,1%	0,3%

Zdroj: Profesia.sk

Vďaka kríze sa v roku 2009 potvrdili takmer všetky teoretické tvrdenia o trhu práce. Najvýraznejší prejav bol hlavne pri vplyve vzdelania na úspešnosť hľadania si práce. Dôkazom toho bol medziročný nárast uchádzačov zo základným vzdelaním o 63% a stredoškolským vzdelaním bez maturity o 55%. Počet uchádzačov s maturitným a vyšším vzdelaním medziročne klesal.

Dôležitým sledovaným faktorom trhu práce bol aj vek uchádzačov o prácu. Veková skupina do 34 rokov prežívala v roku 2009 stagnáciu. Vo vekovej skupine nad 35 rokov došlo k nárastu o 20%, uchádzačov nad 45 rokov bolo o 31% a nad 55 rokov dokonca o 46% viac v medziročnom porovnaní. Pri doterajšom sledovaní nárastov počtu

uchádzačov boli stavy porovnateľné vo všetkých vekových skupinách, preto sa odborníci domnievajú, že momentálne rozdiely sú spôsobené ekonomickou krízou.

4.3.2 Vývoj a štruktúra ponuky práce a dopytu po práci podľa informácií získaných z košického denníka KORZÁR

Denník KORZÁR je jediným slovenským regionálnym denníkom. Je najčítanejším denníkom nielen v Košiciach, ale aj v celom košickom regióne. Práve kvôli tejto skutočnosti som sa zamerlal na jeho stránky s inzerciou ponuky práce, na základe ktorých som hodnotil situáciu na trhu práce v Košickom kraji. Potrebné inzeráty sa mi podarilo zozbierať za obdobie február až máj 2009.

Február 2009

Vo februári 2009 sa v inzerátoch denníka KORZÁR vyskytlo 105 rôznych pracovných ponúk. Podľa vypracovanej analýzy som zistil, že najväčšie množstvo inzerátov hľadalo podľa požiadaviek na vzdelanie pracovníkov so stredoškolským vzdelaním bez maturity, poprípade nemali požiadavky na úroveň dosiahnutého vzdelania vôbec. Z celkového množstva inzerátov v tomto mesiaci to bolo až 69,52%. Druhú najväčšiu skupinu tvorili inzeráty s požiadavkou na stredoškolské vzdelanie s maturitou, ktorá tvorila 23,8% z celkového počtu inzerátov. Najmenšiu skupinu tvorili inzeráty s ponukami, v ktorých požadovali vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov. Tvorilo ich necelých 7%.

Väčšina inzerátov ponúkala prácu v rámci Slovenskej republiky. Z celkového počtu 105 to bolo až 99, čo predstavuje 94,29%. Zvyšných 6 inzerátov ponúkalo prácu v krajinách ako Anglicko, Švajčiarsko, Holandsko či Česká republika, pričom najčastejšie sa vyskytovalo Anglicko (až 50%).

Až 91,43% inzerátov hľadalo pracovníkov na hlavný pracovný pomer a len v deviatich prípadoch sa vyskytli možnosti na vedľajší pracovný pomer, brigádu alebo na prácu na pár hodín denne či týždenne.

Pri analyzovaní pracovných ponúk z pohľadu požiadaviek na špecializáciu som zistil, že najpočetnejšiu skupinu inzerátov tvorili tie, ktoré požadovali znalosti stavebných a odborných prác ako murár, tesár, vodár, elektrikár a iné (až 15,24%). Druhú najväčšiu skupinu tvorili ponuky v oblasti wellness, rehabilitácia a štúdia krásy. Rovnaké zastúpenie mali aj inzeráty bez špecifikácie práce (obe dosiahli úroveň

12,38%). Najmenej inzerátov bolo podaných v oblasti zdravotníctva (len 5,71% z celkového počtu) a v oblasti služieb ako taxikár, predavač a iné (1,9%).

Tab. 7 Rozdelenie inzerátov podľa formy pracovného pomeru február - máj 2009

Forma pracovného pomeru	Počet inzerátov				Počet inzerátov v %			
	Feb	Mar	Apr	Máj	Feb	Mar	Apr	Máj
Hlavný pracovný pomer	96	107	122	119	91,43	82,31	87,14	90,84
Vedľajší pracovný pomer	9	23	18	12	8,57	17,69	12,86	9,16
SPOLU	105	130	140	131	100	100	100	100

Zdroj: KORZÁR

Marec 2009

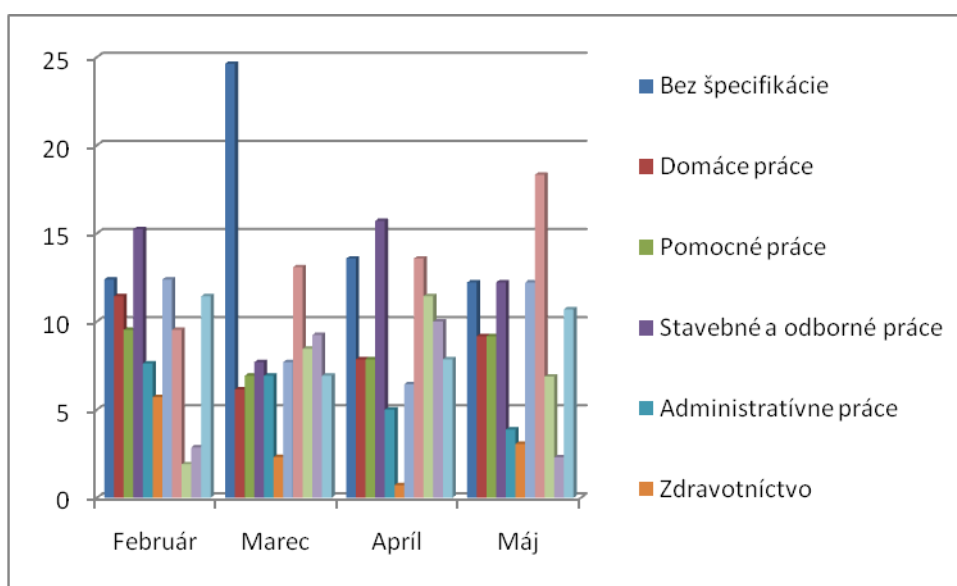
V marci ponúkalo prácu 130 inzerátov. V porovnaní s februárom došlo k nárastu počtu inzerátov s ponúkanou prácou až o 25, teda o 23,8%. Mierne zmeny nastali aj v štruktúre počtu inzerátov podľa požiadavky na dosiahnuté vzdelanie. Podľa zozbieraných údajov došlo k poklesu inzerátov, ktoré vyžadovali len vzdelanie na úrovni strednej školy bez maturity poprípade nemali požiadavku na úroveň vzdelania, o 2,6%, hoci v reále došlo k nárastu tohto typu inzerátov o 14, čo predstavuje nárast o viac ako 19%. Tento pokles spôsobil výrazný nárast ponúk práce pre ľudí so vzdelaním aspoň na úrovni strednej školy s maturitou, a to až o 48%. Takýto výrazný nárast spôsobil, že v celkovom hodnotení štruktúry inzerátov stúpili inzeráty s požiadavkou vzdelania na úrovni strednej školy s maturitou o 4,66%. Inzeráty s ponukou práce pre vysokoškolsky vzdelaných ľudí poklesli o 2,06%.

Marec priniesol zmenu aj v štruktúre ponúkanej práce z pohľadu štátu, v ktorom ju ponúkajú. Oproti predošlému mesiacu došlo k nárastu prác ponúkaných mimo Slovenskej republiky o 66,7%. Z celkového počtu 130 ponúk bolo 10 na prácu v krajinách ako Anglicko, Švajčiarsko, Holandsko, Nemecko a Maďarsko. Svoje dominantné postavenie medzi ponukami práce v zahraničí si udržalo Anglicko, ktoré z týchto ponúk tvorilo až 43,75%.

Oproti februáru nastala aj zmena pomeru inzerátov, ktoré ponúkali prácu s hlavným pracovným pomerom a prácu s vedľajším pracovným pomerom. Zmena bola o 9,12%, pričom pokles nastal na strane inzerátov s ponukou práce na hlavný pracovný pomer a nárast na strane inzerátov s vedľajším pracovným pomerom.

Marec priniesol aj zmenu štruktúry pracovných ponúk z pohľadu požiadaviek na špecifikáciu odvetvia. Výrazné postavenie v tomto mesiaci získali inzeráty, v ktorých neboli špecifikované požiadavky na oblasť práce (zaberali až 24,62%). Na druhé miesto sa dostali inzeráty s požiadavkou na zručnosti v obore kuchár, čašník, barman a výčapník (s 13,08%). Stavebné a odborné práce zaznamenali pokles na 7,69%. Aj zvyšné odvetvia ponúkali zhruba rovnaké množstvo pracovných miest (6% – 9,5%). Výnimku v tomto mesiaci tvorilo zdravotníctvo, ktoré podlo najnižší počet inzerátov (nedosiahlo ani 3%).

Obr. 5 Vývoj počtu pracovných ponúk podľa odvetvia (%)

Zdroj: KORZÁR

Apríl 2009

V apríli bol zaznamenaný najvyšší počet v novinách zverejnených inzerátov medzi mesiacmi február až máj. Ich počet sa vyšplhal na úroveň 140, čo je až o 33,33% viac, ako bolo zverejnených na začiatku sledovaného obdobia. V tomto mesiaci došlo k výrazným zmenám aj v ponuke práce pri zohľadnení požiadavky na vzdelanie. Ponuka práce pre vysokoškolsky vzdelaných ľudí sa oproti marcu zvýšila o viac ako 100%. Tento výrazný nárast však možno označiť ako výnimočný a podpísala sa pod neho hlavne nízka bazická úroveň počtu inzerátov s takouto úrovňou požiadaviek. Z celkového počtu podaných inzerátov teda tvorili inzeráty s požiadavkou na vysokú školu 9,28%. Inzeráty bez požiadavky na vzdelanie alebo so vzdelaním na úrovni

strednej školy bez maturity tvorili 57, 86%, čo je prepad o 9,06%. Inzeráty s požiadavkou vzdelania na úrovni strednej školy s maturitou zaznamenali nárast o 4,4%.

Tab. 8 Štruktúra počtu inzerátov podľa požiadavky na dosiahnuté vzdelanie február - máj 2009

Vzdelanie	Počet inzerátov				Počet inzerátov v %			
	Feb	Mar	Apr	Máj	Feb	Mar	Apr	Máj
Bez požiadavky na vzdelanie alebo SŠ bez maturity	73	87	81	85	69,52	66,92	57,86	64,89
SŠ s maturitou	25	37	46	39	23,8	28,46	32,86	29,77
Vysoká škola	7	6	13	7	6,68	4,62	9,28	5,34
SPOLU	105	130	140	131	100	100	100	100

Zdroj: KORZÁR

Prácu v rámci Slovenskej republiky ponúkalo 122 inzerátov. Prácu v zahraničí ponúkalo 18 inzerátov, z ktorých až 5 ponúkalo prácu v Anglicku, 3 v Rakúsku a v 2 inzerátoch sa vyskytli Česko, Švajčiarsko, Grécko a Cyprus. Po jednom inzeráte zaznamenali krajiny Holandsko a Taliansko.

Ako hlavný pracovný pomer ponúkalo prácu v apríli 122 inzerátov, čo predstavovalo 87,12% z celkového počtu. V porovnaní s marcom došlo k ich nárastu o takmer 5%.

V apríli bolo podaných opäť najviac inzerátov v oblasti stavebných a odborných prác (takmer 16%). Vysoký počet inzerátov som zaznamenal aj v oblasti kuchár/čaišník, bez špecifikácie odvetvia a v službách. Pokles inzerátov zaznamenali v oblastiach wellness a rehabilitácia, administratívne práce i v ponuke pracovných pozícií obchodných zástupcov. Tradične najnižšiu pozíciu si udržalo zdravotníctvo, ktoré podalo iba jeden inzerát čo predstavovalo necelé jedno percento inzerátov.

Máj 2009

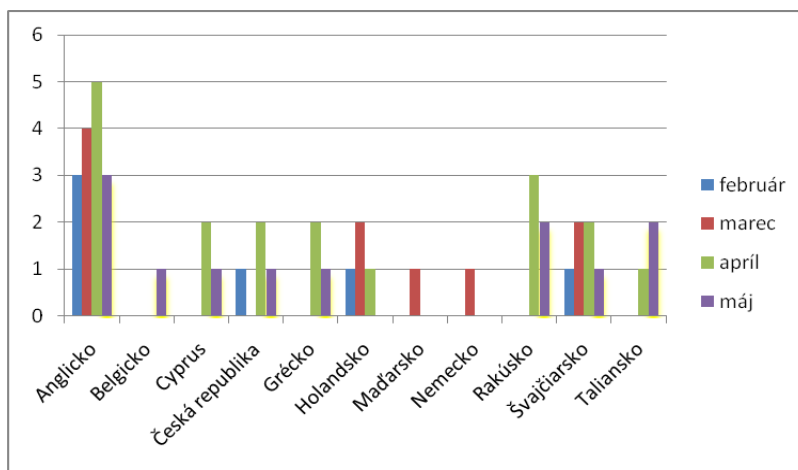
V máji došlo opäť k poklesu ponúkanej práce prostredníctvom inzerátov, a to na úroveň 131. Spôsobil ho hlavne pokles ponúkanej práce v zahraničí a to až o 33,3%.

K opätovnému ustáleniu hodnôt došlo aj pri štruktúre inzerátov podľa požiadavky na vzdelanie, keď nastal nárast inzerátov bez požiadavky na vzdelanie a s požiadavkou vzdelania na úrovni strednej školy bez maturity. Naopak, k poklesu

došlo pri inzerátoch s požiadavkou na stredoškolské vzdelanie s maturitou a pri inzerátoch s požiadavkou na vysokoškolské vzdelanie. Ako hlavný pracovný pomer ponúkalo prácu až 90,84% inzerátov.

Máj priniesol najväčší počet pracovných ponúk v oblasti kuchár/časník (viac ako 18%). Spôsobili to hlavne inzeráty, ktoré hľadali čašníkov a výčapníkov do otvorených letných záhrad. Vysoké množstvo inzerátov bolo podaných aj v oblasti stavebných a odborných prác, wellness a rehabilitácia a v oblasti bez špecifikácie ponúkanej práce (zhodne po 12,21%). Viac pracovných ponúk podalo aj zdravotníctvo (4 inzeráty) a s 3,05% sa mu podarilo predbehnúť ponuky na obchodných zástupcov (tie mali podiel na celkovom množstve inzerátov iba 2,29%). Malé množstvo pracovných ponúk priniesla aj oblasť administratívnych prác, keď dosiahla podiel 5% inzerátov.

Obr. 6 Štruktúra počtu inzerátov podľa štátov s ponúkanou prácou február - máj 2009

Zdroj: KORZÁR

Záver

Zamestnanosť, vzdelanie a kvalifikácia, spoločenské postavenie, životná úroveň a mnoho iných javov sa spája s fenoménmi, ktoré sú v súčasnosti veľmi aktuálne a diskutované. Spôsobuje to hlavne stále pretrvávajúca celosvetová finančná kríza, ktorá sa podpísala aj pod mnohé javy, ktoré sa v zdravej ekonomike štátov takmer vôbec nevyskytujú, ako napríklad výrazný pokles cien produktov (hlavne cien luxusných produktov) a dobrovoľné obmedzovanie podnikateľskej aktivity (spôsobené nemožnosťou aspoň čiastočne uspokojivo predvídať vývoj správania sa trhu). Zaujímavé je, že napriek poznaniu vývoja situácie počas krízy, nedochádza k zásadnej zmene ľudského správania a modifikácii ľudských činností. Krátkodobo sa správanie upraví, ale po čase sa správanie vráti do zabehnutých koľají. Prijatím regulačných opatrení sa dočasne dosiahne predvídateľnejšie správanie, ale postupom času sa aj tak presadí slobodný trh. Prirodzeným prejavom krízy je žiaľ aj nepopulárny globálny problém rastúcej nezamestnanosti a s tým súvisiaci problém poklesu pracovných príležitostí.

Hlavným cieľom mojej diplomovej práce bolo zoznámiť sa s problémom nezamestnanosti a trhu práce a poukázať na príklade vybraného kraja na ich prejavy a vzájomné reakcie v rámci Slovenskej republiky v roku 2009, keď bola ústrednou témou v parlamentoch, školách a médiách sveta prehlbujúca sa svetová ekonomická kríza. V práci približujem nezamestnanosť ako ekonomický, no aj sociálny problém, ktorý má dopad nielen na jedinca, ktorého sa priamo týka, ale aj spoločensťva, v ktorom žije. Rovnako približujem aj situáciu na trhu práce Slovenskej republiky v transformačnom období, regionálne disparity a regionálnu situáciu Košického kraja.

Jedným z parciálnych cieľov bolo prostredníctvom údajov a informácií získaných z rôznych druhov analýz, štatistík a databáz načrtnúť aspoň čiastkový obraz o stave, intenzite a charaktere procesov nezamestnanosti a trhu práce v súčasnom Košickom kraji. Vďaka SWOT analýze som mal možnosť rozanalyzovať komplexnú situáciu a porovnať silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia v sledovanom regióne. Zistil som, že hlavnými problémami sú dlhotrvajúca prevaha počtu nezamestnaných nad počtom voľných pracovných miest a vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných z celkového počtu nezamestnaných. Na druhej strane bola zas snaha hlavne veľkých

zamestnávateľov o minimalizovanie dopadov zmenšeného množstva odbytu na počet pre nich potrebných pracovných miest.

Ďalším z mojich cieľov bolo sledovať a charakterizovať vývoj nezamestnanosti a zmenu stavu uchádzačov o zamestnanie podľa okresov v roku 2009. Zistil som že najväčší nárast nezamestnanosti nastal v okrese Rožňava a najmenší v okrese Košice IV, pričom najväčší nárast uchádzačov o zamestnanie zaznamenal okres Trebišov a najmenší okres Sobrance. Osobitnú pozornosť som venoval nezamestnanosti absolventov vysokých škôl, pričom som zistil, že najväčšie množstvo absolventov sa na trhu práce uplatnilo už do troch mesiacoch od skončenia školy a do dvoch rokov si prácu našli všetci absolventi. Rovnako som sa špeciálne zameral aj na porovnanie prítoku a odtoku uchádzačov o zamestnanie kde som zistil, že počet uchádzačov o zamestnanie sa počas celého roka zvyšoval s výnimkou malého poklesu v treťom štvrtroku.

Posledné z mojich cieľov boli zamerané na vývoj a štruktúru trhu práce Slovenskej republiky z pohľadu internetových portálov (za celý rok 2009) a z pohľadu analýzy inzerátov zverejnených v regionálnom denníku KORZÁR. Pri porovnaní s internetovým portálom, ponúka denník množstvo ponúk práce, ktoré nemajú žiadnu požiadavku na vzdelanie, či odborné zameranie uchádzačov. Takéto ponuky sa na internetovom portále vôbec nevyskytujú.

Pre zlepšenie situácie navrhujem v prvom rade stabilizovať politickú situáciu SR a tým vytvoriť podmienky pre dlhodobé riešenia danej problematiky. Vítané by bolo aj čerpanie z poskytovaných eurofondov na rozvoj ekonomickej oblasti, hlavne v oblasti konkurencieschopnosti a modernizácie výrobných procesov. Podľa môjho názoru by prínos, nielen pre zamestnanosť, priniesol zvýšený počet podnikov s výrobou a predajom výrobkov s vysokou mierou pridanej hodnoty a nie len s výrobou dodávateľských polotovarov a súčiastok, ktoré veľmi ľahko môžu prísť o svoje odbytiská a tým pádom by mohlo dôjsť k ďalšiemu prepúšťaniu a zbytočnému zvyšovaniu nezamestnanosti. Myslím si, že by bolo vhodné upraviť aj sociálnu politiku a politiku nezamestnanosti, a tak ľudí prinútiť si viac hľadať prácu a nie spoliehať sa na sociálnu podporu od štátu.

Týmto výskumom som sledoval len malú časť zo sféry sociálnych a ekonomických problémov a predstavuje prípadovú štúdiu o vývoji a prejavoch nezamestnanosti a situácie na trhu práce v období svetovej ekonomickej krízy

v Košickom kraji. Nie je možné preto urobiť celospoločenské zovšeobecnenia na základe tejto analýzy. Avšak prínos tejto práce tkvie v tom, že môže poslúžiť ako predloha na analýzu tejto problematiky pri skúmaní nezamestnanosti vo väčšom rozsahu – napr. ako podklad pre opatrenia a zmeny v politike zamestnanosti a sociálnej podpory na lokálnej či regionálnej úrovni.

Použitá literatúra

1. ÁRENDÁŠ, M. 2007. *Makroekonómia I.*, Nitra: SPU, 2007. s. 273. ISBN 978-80-8069-914-7
2. ÁRENDÁŠ, Marko. a i. 1997. *Základy ekonómie*. Nitra: SPU, 1997. s. 400. ISBN 80-967842-7-7
3. BOREKOVÁ, B. a i. 2002. *Ekonomika domácností*. Nitra: SPU, 2002. s. 154. ISBN 80-7137-977-8
4. DANKOVÁ, Kvetoslava. 2007. *Nezamestnanosť*. Bratislava: Študijné materiály zo základov ekonómie a ekonomiky. 2007. Dostupné na: <<http://www.ekono.webzdarma.cz/text/nezamestnanost.pdf>>
5. ĎURĎOVIČOVÁ, M. 1998. *Sociálno-ekonomické dôsledky nezamestnanosti..* In: Práca a sociálna politika, ročník VI/1998, č 11, s. 6. ISSN 1210-5643
6. FALŤAN, Ľ – PAŠIAK, J. 2004. *Regionálny rozvoj Slovenska, východiská a súčasný stav*. Bratislava, 2004, s. 88, ISBN 80-85544-35-0
7. HANZELOVÁ, E. 2004. Aktívna politika trhu práce: koncept, financovanie a inštitucionálny rámec. [online]. Dostupné na: <www.sspr.gov.sk/texty/File/prezentacie/Aktivna%20politika%20TP.ppt>
8. HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. – SATKOVÁ, B. 2001. *Základy ekonómie a ekonomiky*, Bratislava, 2001, s. 175, ISBN 80-225-1353-9
9. HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. 1995. *Základy modernej ekonómie*. Bratislava: Elita, 1995. ISBN 80-85323-94-X
10. INŠTITÚT ZAMESTNANOSTI. 2006. Konferencia Bratislava 2006: *Aktívna politika trhu práce*. [online]. Dostupné na: <<http://www.iz.sk/download-files/sk/aptp-uvodna-prednska.pdf>>
11. Košický samosprávny kraj. 2007. *Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja 2006 – 2013*. [online]. Dostupné na: <http://www.vucke.sk/APIR/sk/Pre_Podnikatelov/phsr/Documents/Kap06K%C4%BE%C3%BA%C4%8Dov%C3%A9disparityahlavn%C3%A9faktoryrozvojaKo%C5%A1ick%C3%A9hokraja.pdf>
12. LUBYOVÁ, M. 1997. *Aktívna politika trhu práce v Slovenskej republike*, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 1997, s. 63, ISBN 80-967776-3-7

13. MAREŠ, P. 2002. *Nezamestnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3
14. MARTINCOVÁ, M. a i. 2002. *Nezamestnanost' ako makroekonomický problém*. 1. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2002. s. 133. ISBN 80-89047-31-9
15. MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. 2003. [online]. Dostupné na: <http://www.fhvp.unipo.sk/~matlovicova/Region%C3%A1lne%20disparity.pdf>
16. MIČUDO VÁ, B. – ŠTBO VÁ, D. a i. [online]. Dostupné na: http://www.educta.sk/documents/Krok_za_krokom_k_pracovnemu_uplatneniu%20.pdf
17. NOVÝ, I a kol. 1997. *Sociologie pro ekonomy*. Havlíčkův Brod, 1997. s. 168. ISBN 80-7169-433-9
18. PAUKOVIČ, V. – HOLOVČÁKOVÁ, L. 2008. *Nezamestnanost' ako sociálny jav, štruktúra nezamestnanosti, príčiny, dôsledky a riešenia problému v Slovenskej republike*. ISSN 1337 5555. [online]. Dostupné na: http://sapa.fvs.upjs.sk/casopis/3_prve_cislo_2008/22_Paukovic-Holovcakova.pdf
19. PAUKOVIČ, V. 2007. *Problém nezamestnanosti – vybrané makrosociologické a mikrosociologické kontexty*. In: Sociálne a politické analýzy. [online]. Dostupné na: http://sapa.fvs.upjs.casopis/1_prve_cislo_2007/7_Paukovic.pdf
20. RIEVAJO VÁ, E. a kol. 1996. *Problematika dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike*, Bratislava: Ekonomická univerzita, Nadácia M Bratislava, 1996, s. 76
21. ŠLOSÁR, R. – LISÝ, J. – BÚTOROVÁ, S. 2001. *Základy ekonómie a ekonomiky*. 3. vydanie Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2001. s.84. ISBN 80-08-03199-9
22. Štatút Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. 1998. [online]. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/dokumenty/ministerstvo/statut.pdf>
23. TOKÁRO VÁ, A. 2002. *Sociálna práca*. Prešov: Filozofická fakulta PU, 2002. ISBN 80-8068-086-8
24. VILÁGI, A. – STRÁŽNY, T. – BENČ, V. 2006. [online]. Dostupné na: <http://www.google.sk/url?sa=t&source=web&ct=res&cd=7&ved=0CCcQFjAG&url=http%3A%2F%2Fwww.sfpa.sk%2Fdokumenty%2Fpublikacie%2F132&rct=j&q=pr%C3%AD%C4%8Diny+region%C3%A1lnych+disparit&ei=Z-zES->

XUOJCUONTIsNoP&usg=AFQjCNGuuROi4Oq7WBc2hGkSSxLebgadOg&sig2=xJFsDsneKz7TK51Y3XxpyA>

25. WINKLER, J. – WILDMANNOVÁ, M. 1999. *Evropské pracovní trhy a průmyslové vztahy*, 1. vydanie, Praha, Computer Press 1999, s. 143, ISBN 80-7226-195-9
26. [online]. Dostupné na: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4>>
27. [online]. Dostupné na: <<http://referaty-seminarky.sk/nezamestnanost-a-jej-vplyv-na-psychiku-cloveka/>>
28. [online]. Dostupné na: <<http://www.upsvar.sk/>>